

1 Úvod

Diplomová práce se zaměřuje na začlenění Výchovy ke zdraví do školních vzdělávacích programů a pojednává o podpoře zdraví na druhém stupni základních škol.

Současná kurikulární reforma dává školám příležitost, aby si na základě vlastních představ a zkušeností, společným úsilím všech pedagogů školy, vytvořily svůj osobitý dokument - Školní vzdělávací program, který vychází z Rámcového vzdělávacího programu. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (RVP ZV) tak vymezuje vše, co je společné a nezbytné v povinném základním vzdělání žáků.

V RVP ZV je oblast Člověk a zdraví, která obsahuje vzdělávací obor Výchova ke zdraví. Obor vzdělávací oblasti Člověk a zdraví – Výchova ke zdraví – přináší základní poznání o člověku v souvislosti s preventivní ochranou jeho zdraví. Ve svém obsahu navazuje na vzdělávací oblast Člověk a jeho svět (1. stupeň), především pak na poznatky o rodině, společenství vrstevníků, na základní hygienické, stravovací, pracovní i jiné zdravotně preventivní návyky, na dovednosti odmítat škodlivé látky, předcházet úrazům a čelit vlastnímu ohrožení. Učí ho dívat se na vlastní činnosti z hlediska potřeb dospívajícího jedince i z hlediska životních perspektiv a rozhodovat se ve prospěch zdraví.

Výchova ke zdraví vybavuje žáka znalostmi a dovednostmi potřebnými pro jeho aktivní zapojení do života a zdravý životní styl. Pomáhá žákům orientovat se v sociální realitě i v začleňování do různých společenských vztahů a vazeb. Učí žáky respektovat morální principy a pravidla společenského soužití i přebírat odpovědnost za vlastní názory, chování a jednání i s důsledky.

Jako téma diplomové práce jsem si zvolila právě Výchovu ke zdraví, kterou v rámci svého oboru - učitelství pro druhý stupeň základních škol a pro střední školy: chemie / rodinná výchova - studuji.

Cílem diplomové práce je na základě prostudování jednotlivých dokumentů ověřit současný stav vyučování Výchovy ke zdraví na druhém stupni vybraných základních škol na základě informací zjištěných dotazníkovým šetřením, analýzou školních vzdělávacích programů jednotlivých škol a prozkoumáním prostředí, ve kterém se škola vyskytuje. Výsledkem je zmapování současných podmínek podpory zdraví na druhém stupni základních škol.

Práce je rozdělena do dvou částí - teoretické a praktické.

Začátek teoretické části diplomové práce se zabývá vývojem Výchovy ke zdraví. Popisuje historický vývoj tohoto oboru a pokusy o vytvoření zdravých škol. Druhá polovina

teoretické části je zaměřena na téma rodiny, na obsah a formy výuky tohoto tématu, jež se v průběhu historie měnily.

Praktická část práce se věnuje problematice dnešního začlenění Výchovy ke zdraví do školní výuky a popisuje výzkum podpory zdraví na třiceti pražských základních školách.

2 Historie a vývoj výchovy ke zdraví

V dnešní době jsou učební osnovy pro základní školy nahrazeny Rámcovým vzdělávacím programem pro základní vzdělávání. V systému základního vzdělávání tak nahrazuje Rodinnou výchovu vyučovací obor Výchova ke zdraví. Zaměřila jsem se proto na vývoj předmětů, které ve svém učivu obsahovaly témata týkající se rodiny, prostudováním učebních osnov od dvacátých let až po současnost a pokusila jsem se zjistit, z jakých předmětů Výchova ke zdraví vycházela.

2.1 Dvacátá a třicátá léta dvacátého století

Podle školského zákona z roku 1922 bylo ve **dvacátých letech** základní vzdělání osmileté a zprostředkovávaly ho školy obecné, měšťanské a nižší střední školy 1. a 2. stupně.

Učební osnovy **na obecných školách** zahrnovaly předměty **Chlapecké ruční práce a Dívčí ruční práce s naukou o domácím hospodářství**. Učivo obsahovalo ruční práce, péči o pořádek a čistotu, péči o zdraví a jeho utužení, základní poznatky v ošetřování nemocných, výcvik první pomoci, správnou výživu a složení potravin, úpravu pokrmů, nápojů a opatrování mladších dětí. Vyučování probíhalo v šestém až osmém ročníku, tři hodiny v týdnu.¹

Učební osnovy **pro měšťanské školy z 13. června 1924** obsahovaly předmět – **Ruční práce**. Ruční práce se dělily na chlapecké a dívčí. Chlapecké byly rozděleny do tří ročníků, ve kterých byla zařazena témata zpracování papíru, krabice, lepenky. Žáci měli 1 hodinu týdně. Dívčí byly také rozděleny do tří ročníků, ale k jejich ručním pracím byla přidána Nauka o domácím hospodářství.² Cílem bylo připravit dívky na úkoly v domácnosti.

Na obou typech základních škol – **obecné a měšťanské** – se vyučoval stejný předmět Ruční práce, který byl oddělen zvlášť pro dívky a chlapce. Obecné školy však do dívčích ručních prací zahrnuly navíc nauku o domácím hospodářství.

¹ Normální učební osnovy pro obecné a měšťanské školy s českým vyučovacím jazykem: státní nakladatelství v Praze: 1939, str. 58.

² Tamtéž, str. 64.

2.2 Čtyřicátá léta dvacátého století

K zásadním změnám v organizaci základního vzdělání dochází v důsledku vydání **zákona ze dne 21.4 1948**, č. 95 Sb., o základní úpravě jednotného školství v roce 1948. Základní vzdělání je podle tohoto zákona poskytováno školami 1. a 2. stupně (škola národní a střední), které tvoří druhý článek jednotné školské soustavy. Povinná školní docházka je devítiletá.³

Struktura učebních předmětů této školy v podstatě odpovídá struktuře z roku 1924, ale Ruční práce jsou z učebního plánu vyjmuty, zůstává v něm však ve formě samostatného předmětu **Nauka o domácím hospodářství pro dívky**.

2.3 Padesátá léta dvacátého století

Školský zákon z **24. dubna 1953** významně posílil jednotnost školského systému. Skončila povinná devítiletá docházka a tímto zákonem byla vytvořena osmiletá střední škola a jedenáctiletá střední škola. Základní všeobecné vzdělání poskytovaly oba typy škol.

Kvůli nedostatkům v učebních osnovách došlo k jejich úpravě a ve školním roce 1957/58 byly v 1. – 5. ročníku byly znovu zavedeny **Ruční práce**, v 6. – 8. ročníku praktická cvičení v dílnách a na školních pozemcích.

Práce v domácnosti byly zahrnuty jako nepovinný předmět v 6., 7. a 8. ročníku po 2 hodinách týdně. Úkolem tohoto nepovinného předmětu bylo naučit žáky základním poznatkům a dovednostem v práci s textiliemi a praktickým znalostem péče o zdraví. Do nepovinných prací v domácnosti se mohli přihlásit žákyně i žáci 6. až 8. ročníku.⁴

2.4 Šedesátá léta dvacátého století

Změny přinesl školský zákon schválený Národním shromážděním dne **15. prosince 1960**. Pro základní vzdělání byla vytvořena opět základní devítiletá škola.

V učebním plánu 2. stupně základní devítileté školy byl zaveden **Kurs šití a vaření**, který se vyučoval jako nepovinný předmět v 8. – 9. ročníku po 2 hodinách týdně. Také byly zavedeny učební předměty **Občanská výchova** a **Pracovní vyučování**.

³ Miroslav Somr a kol. Dějiny školství a pedagogiky. Praha: SPN, 1987, str. 301-315.

⁴ Učební osnovy všeobecně vzdělávacích škol. Kreslení 6. - 8. ročník. Práce v domácnosti 6. - 8. ročník. Praha: SPN, 1957, str. 25.

Pracovní vyučování bylo zařazeno do všech ročníků základní devítileté školy. Na druhém stupni byly vyučovány 3 vyučovací hodiny týdně.

Pracovní vyučování v 6. až 9. ročníku zahrnovalo tyto hlavní okruhy učiva:

- práce ve školních dílnách
- práce pěstitelské a chovatelské
- základy výživy a péče o dítě, které byly jen pro dívky

V 8. a 9. ročníku byla pro dívky ze tří vyučovacích hodin vyčleněna jedna hodina týdně pro základní přípravu k péči o správnou výživu a k péči o dítě.⁵

Název předmětu	ročník	učivo
Základy výživy	8.	sestavování jídelníčku, sestavování rozpočtu, úprava pokrmů, stolničení.
Základy péče o dítě	9.	péče o dítě v prvním roce života, péče o batole, výživa dětí, povolání v oborech zdravotnických, sociálních a výchovných.

2.5 Sedmdesátá a osmdesátá léta dvacátého století

V roce 1978 byly zpracovány a v roce 1980 vydány učební osnovy **Základní školy**, ve kterých se objevilo **Pracovní vyučování** rozdělené na 3 složky:

- **technické práce**
- **pěstitelské práce**
- **specifická příprava dívek**

Pracovní vyučování bylo zařazeno jako samostatný předmět v 6., 7. a 8. ročníku po dvou hodinách týdně. Specifická příprava dívek byla pouze pro dívky a vyučovala se v 7. a 8. ročníku po jedné hodině týdně.⁶

Název předmětu	ročník	učivo
Specifická příprava dívek	7.	výživa a vlastnosti člověka, výživnost a hygiena poživatin, výživa v rodině, technologická příprava pokrmů, výživa a příprava stravy
Specifická příprava dívek	8.	kultura odívání, úpravy oděvů a prádla, strojové šití, kultura a racionalizace bydlení, ekonomika domácnosti

⁵ Učební osnovy základní devítileté školy, pracovní vyučování 6. – 9. ročník, kurs šití a vaření v 6. – 9. ročníku. Praha: SPN, 1960, str. 21.

⁶ Učební osnovy základní školy: Pracovní vyučování 5. - 8. ročník. Základy techniky 5. - 8. ročník. Technická praktika 5. - 8. ročník (nepovinný předmět). Domácí nauky 5. - 8. ročník (nepovinný předmět). Praha: SPN, n. p., 1987, str. 37.

Ve specifické přípravě dívek se měly žákyně seznámit s novými moderními technologickými postupy při různých pracovních úkonech, s jejich správnou organizací, s racionálním užitím moderní techniky, rychlou údržbou a prováděním drobných oprav s využitím nejnovějších výrobků potravinářského, chemického nebo spotřebního průmyslu.

Specifická příprava dívek uskutečňovala nejen přípravu pro život a pracovní činnost rodiny, ale napomáhala i k osvojení základních dovedností a návyků pro rozvoj pracovních činností potřebných pro různé profese.⁷

Zákonem z roku 1984⁸ byla uzákoněna **povinná desetiletá školní docházka**. První stupeň základní školy měl pět ročníků a druhý stupeň tři ročníky.

V tomto roce byl do škol zaveden i nepovinný předmět – **Domácí nauka**, který svým obsahem navazoval na specifickou přípravu dívek v 5. - 8. ročníku základní školy.

V 5. ročníku měl připravit žáky na samostatné činnosti, současně je měl seznámit s dovednostmi a návyky, kterými si zajišťovali své vlastní potřeby i za nepřítomnosti rodičů.

V 6. ročníku se dívky zdokonalovaly v manuální zručnosti, přesnosti, pečlivosti, vytrvalosti a vlastní tvůrčí činnosti při osvojování nejrozšířenějších technik ručních prací.

V 7. a 8. ročníku získávaly žákyně hlubší a širší znalosti z tematiky 7. a 8. ročníku specifické přípravy dívek – racionální stravy a strojového šití.

Nepovinný předmět Domácí nauka přispíval k formování osobnosti mládeže z hlediska výchovy pro rodinný život.

2.6 Devadesátá léta dvacátého století

Od **1. 9. 1991** začaly platit učební osnovy Základní školy. **Pracovní vyučování**, bylo rozděleno zvláště pro dívky a chlapce. Do učebních osnov byl zařazen nový předmět s názvem **Rodinná výchova**. Dívky měly rodinnou výchovu od 5. do 9. ročníku a chlapci od 6. do 9. ročníku.

⁷ Učební osnovy základní školy. Pracovní vyučování 5. - 8. ročník. Základy techniky 5.- 8. ročník. Technická praktika 5. - 8. ročník (nepovinný předmět). Domácí nauky 5. - 8. ročník (nepovinný předmět). Praha: Pedagogické nakladatelství, 1980, str. 35.

⁸ Zákon č. 29/1984 Sb., o soustavě základních a středních škol.

Chlapci měli velmi podobné tematické celky jako dívky s výjimkou šití, háčkování, pletení a strojových úprav. Navíc bylo zařazeno téma základů ekonomického myšlení, což pojednávalo o rodinném rozpočtu, vybavení domácnosti a hospodaření s kapesným.

V učebních osnovách pro přechodný devátý ročník základní školy z **roku 1993 je rodinná výchova uvedena jako povinný předmět.**

V této době začal platit **zákon 258/1996 Sb.** o soustavě základních škol, středních škol a vyšších odborných škol (školský zákon) ⁹ a také **Standard pro základní vzdělávání.** Standard základního vzdělávání (SZV) zajišťoval všem žákům základních škol v průběhu povinné školní docházky získání plnohodnotného a srovnatelného základního vzdělání. Vyjadřoval představu o společensky žádoucí podobě povinného základního vzdělávání – ve formě cílů a vzdělávacím obsahu.¹⁰

Dokument SZV rozděluje učivo do několika vzdělávacích oblastí. Uvnitř vzdělávacích oblastí jsou vyčleněny vzdělávací obory, které pak tvoří rámec pro výběr kmenového učiva.¹¹

Vzdělávací oblasti:

- I. Oblast jazyková
- II. Oblast matematiky
- III. Oblast přírodovědní
- IV. Oblast společenskovední
- V. Oblast estetickovýchovná
- VI. Oblast zdravého životního stylu
- VII. Oblast pracovních činností a technologií

V tomto dokumentu je tedy uvedena **vzdělávací oblast zdravého životního stylu**, která zahrnuje vzdělávací obory Tělesná výchova a sport a Výchova ke zdraví. Tyto vzdělávací obory tak vytvářejí předpoklady k naplnění cílů základního vzdělávání.

⁹ Sbírka zákonů ČR č. 258/1996. [online]. Ministerstvo vnitra České republiky 2010. [cit. 26. 2. 2010]. Dostupné na WWW: < <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu>>.

¹⁰ Standard základního vzdělávání. Praha: Fortuna, 1999, str. 6.

¹¹ Standard základního vzdělávání. Praha: Fortuna, 1999, str. 10.

Na základě Standardu pro základní vzdělávání byly akreditovány v roce 1996/97 vzdělávací programy:

- **Základní škola**
- **Obecná škola** (Obecná škola pro 1. – 9. ročník ZŠ zahrnuje dva programy: od 1. do 5. ročníku Obecná škola a od 6. - 9. ročníku Občanská škola)
- **Národní škola**

Vzdělávací program **Základní škola** schválilo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy s platností od 1. 9. 1996. Tento vzdělávací program vymezoval obsáhlé cíle i pro oblast podpory zdraví na úrovni školy a připomínal, že se cíle mají promítnout do všech vyučovacích předmětů.

V učebním plánu **Rodinné výchovy v programu Základní školy** byly tomuto předmětu vymezeny 4 hodiny v 6. - 9. ročníku. To znamená jedna hodina v každém ročníku.

Nejdůležitějšími obsahovými prvky předmětu **Rodinné výchovy** byly zdraví a rodina jako základní předpoklad utváření aktivního zdraví u každého jedince a jeho sociálních vztahů. Rodinná výchova sledovala především aspekt zdravotně preventivní s návody pro každodenní život.¹²

Předmět Rodinná výchova, v návaznosti na výchovu ke zdraví ve 4. a 5. ročníku, rozvíjel a prohluboval daná témata o další specifické poznatky a dovednosti. Obsah témat byl pro dívky a chlapce společný.

Témata, která byla obsažena v Rodinné výchově:

- Rodina a širší sociální prostředí.
- Rozvoj osobnosti.
- Péče o zdraví, osobní hygiena, režim dne.
- Zdravá výživa.
- Pohybová aktivita a zdraví.
- Sexuální výchova.
- Prevence zneužívání návykových látek, osobní bezpečí.

¹² Rodinná výchova učební osnovy pro 6. – 9. ročník. Vzdělávací program základní škola. Praha: Fortuna, 1996, str. 5.

Při výuce některých specifických oblastí (např, intimní hygiena dívek a chlapců, antikoncepční metody,...) bylo možno prezentovat učivo odděleně pro dívky a chlapce. Pořadí témat si volil učitel podle vlastního uvážení.

Ve vzdělávacím programu Občanská škola z roku 1996 byla vymezena časová dotace předmětu Rodinná výchova po jedné hodině v 6. a 7. ročníku a po dvou hodinách v 8. a 9. ročníku.¹³

	učivo
6. ročník	Péče o prostředí domova, organizace provozu domácnosti, vánoční tradice, zdraví, bytové doplňky, obraz života rodiny.
7. ročník	Společenské chování, na cestě za zdravím, výživa a stravování v rodině, kultura odívání.
8. ročník	Kultura odívání – dívky, technické práce – chlapci, zdravý životní styl, pohled do zrcadla.
9. ročník	Jsme občany, tvoříme svůj domov, budeme rodiči.

Výuka probíhala pro dívky a chlapce společně, pouze na začátku osmého ročníku bylo doporučeno výuku rozdělit. Pro dívky bylo určeno učivo kultura odívání a pro chlapce technické práce. Cílem předmětu Rodinná výchova v Občanské škole bylo připravit žáka na jeho budoucí roli v rodinném životě, stát se dobrým partnerem a zodpovědným rodičem.

Vzdělávací program Národní škola z roku 1996 spojil výuku Občanské a Rodinné výchovy do jednoho předmětu – Občanská a rodinná výchova. Časová dotace spojeného předmětu byla po dvou hodinách v 6. a 7. ročníku a po jedné hodině v 8. a 9. ročníku.¹⁴

	učivo
6. ročník	Rodina, domov, kulturní chování a dospívání.
7. ročník	Národ, vlast, kultura a nebezpečí návykových látek.
8. ročník	Rodina, práva a povinnosti občanů a stát a právo .
9. ročník	Hodnocení člověka sama sebe, péče o dítě a jeho výchova.

Cílem předmětu Občanská a rodinná výchova v Národní škole byla, příprava člověka pro život v demokratické společnosti.

¹³ Vzdělávací program Občanská škola. Pojetí občanské školy: učební osnovy občanské školy. Praha: Portál, 1996, str. 278.

¹⁴ Vzdělávací program Národní škola. Praha: Česko, 1997, str. 78.

Všechny tyto vzdělávací programy – **Základní škola, Obecná škola a Národní škola** - byly vytvořeny na statní úrovni a podle jejich osnov pak víceméně závazně školy vyučovaly. Volnost měly školy v tom, že si mohly vybrat, podle jakého vzdělávacího programu budou vyučovat. V naprosté převaze se na školách vyučovalo podle vzdělávacího programu Základní škola, Obecnou školu využívaly některé školy na 1. stupni a Národní škola se vyskytovala pouze okrajově.

2.7 Současnost jednadvacáté století

Dnes je vzdělávání v České republice jako celku zaštitěno dokumentem MŠMT ČR „Národní program rozvoje národního vzdělávání v České republice“, označovaným též jako **Bílá kniha**. Tento dokument vznikl na základě usnesení vlády České republiky a ve své konečné podobě schválen 7. 2. 2001.¹⁵

V září 2004 byl přijat **nový školský zákon**¹⁶, který mimo jiné ukládá základním školám vypracovat vlastní Školní vzdělávací program podle Rámcového vzdělávacího programu, schváleného Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy. Zabývá se nejen vzděláváním předškolním, základním a středním, ale také terciárním a vzděláváním dospělých.

Bílá kniha se stala závazným a směrodatným základem pro současně platný kurikulární dokument **Rámcový vzdělávací program (RVP)**, který vymezuje jednotlivé etapy vzdělávání, tj. vzdělávání předškolní (RVP PV), základní (RVP ZV), gymnaziální (RVP GV), střední odborné (RVP SOV). Zahrnuje tak vzdělávání žáků od 3 do 19 let. Rámcové vzdělávací programy pro jednotlivé etapy vzdělávání byly postupně dokončovány a schvalovány v různých obdobích. Konečná verze Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání je platná od 1. 9. 2005.¹⁷

Národní program rozvoje vzdělávání vymezuje počáteční vzdělávání jako celek a rámcové programy pak vymezují závazné „**rámce**“ pro jednotlivé etapy vzdělávání (předškolní, základní a střední vzdělávání). Školní úroveň pak představují **školní vzdělávací programy (ŠVP)**, podle kterých se uskutečňuje výuka na jednotlivých školách.

¹⁵ Bílá kniha - národní program rozvoje vzdělávání v České republice [online]. MŠMT Praha 2001. [cit. 27. 2. 2010]. Dostupné na WWW: <<http://aplikace.msmt.cz/pdf/bilakniha.pdf>>

¹⁶ Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání.

¹⁷ Rámcový vzdělávací program [online]. VÚP Praha 2005. [cit. 27. 2. 2010]. Dostupné na WWW: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolskareforma/ramcove-vzdelavaci-programy>>.

V RVP ZV je **vzdělávací oblast Člověk a zdraví**. Tato oblast se dále rozděluje na Výchovu ke zdraví a Tělesnou výchovu.

Vzdělávací obor **Výchova ke zdraví** je součástí vzdělávací oblasti Člověk a zdraví. Bezprostředně navazuje na vzdělávací oblast Člověk a jeho svět (tematický okruh Člověk a jeho zdraví) na 1. stupni ZŠ. Rozvíjí a prohlubuje osvojené poznatky a dovednosti, utváří hodnoty a formuje životní postoje v oblasti podpory a ochrany zdraví ve smyslu uvědomování si a přebírání odpovědnosti za rozhodování a ochranu svého zdraví i zdraví ostatních.

V RVP ZV byla této oblasti stanovena minimální **časová dotace 10 hodin**. Aby byla na daném stupni základního vzdělávání ve Výchově ke zdraví zachována potřebná celistvost a kontinuita vzdělávacího obsahu (postupné rozvíjení a prohlubování poznatků a dovedností, formování potřebných postojů a hodnot), doporučuje se při konstrukci vyučovacího předmětu (samostatného, integrovaného) vycházet z reálného předpokladu, že z celkového objemu minimální časové dotace (10 hodin) náleží vzdělávacímu oboru Výchova ke zdraví 2 hodiny a 8 hodin Tělesné výchově. Další hodinu (či hodiny) je možné získat z disponibilní časové dotace.¹⁸

Vzdělávací obsah Výchovy ke zdraví je v RVP ZV rozvržen do **šesti tematických okruhů**:¹⁹

1. Vztahy mezi lidmi a formy soužití.
2. Změny v životě člověka a jejich reflexe.
3. Zdravý způsob života a péče o zdraví.
4. Rizika ohrožující zdraví a jejich prevence.
5. Hodnota a podpora zdraví.
6. Osobnostní a sociální rozvoj.

Tematické okruhy uvedené v RVP ZV si vzájemně nejsou nadřazeny a nemají předem stanovenou hierarchii pořadí. Výchovu ke zdraví je možno integrovat nebo zařadit jako samostatný předmět.

¹⁸ Hana Pernicová. Výchova ke zdraví v učebních osnovách ŠVP. [online]. 2009, [cit 8. 2. 2010]. Výzkumný ústav pedagogický v Praze. Dostupné z WWW:< <http://old.rvp.cz/clanek/1932>>.

¹⁹ Tamtéž.

V případě **integrovaného vyučovacího předmětu** je nutné si nejprve vyjasnit, z jakých vzdělávacích obsahů bude daný vyučovací předmět utvořen (např. výchova ke zdraví a přírodopis; výchova ke zdraví a výchova k občanství; výchova ke zdraví, přírodopis a výchova k občanství). Tato forma rozpracování klade vysoké nároky na týmovou práci pedagogů, na jejich dovednost funkčně, logicky a časově provázat integrované tematické okruhy (dílčí témata) v tom smyslu, aby nedocházelo pouze k formálnímu spojení vzdělávacích obsahů dvou nebo více vzdělávacích oborů.²⁰

Pokud se vzdělávací obor Výchova ke zdraví zařadí do školního vzdělávacího programu formou **samostatného vyučovacího předmětu**, je doporučeno jeho vzdělávací obsah rovnoměrně rozložit do dvou ročníků (např. do 6. a 7. ročníku), popřípadě vyučovací předmět posílit hodinou z volné disponibilní časové dotace a vyučovací předmět rozložit od 6. do 8. ročníku.

2.8 Shrnutí

V historii se oblast výuky rodinné výchovy hodně proměňovala. V první polovině dvacátého století se věnovala pozornost Ručním pracím a Nauce o domácnosti. Dále byl zaveden Kurz šití a vaření a hodně pozornosti se od šedesátých let věnovalo Pracovnímu vyučování. Do pracovního vyučování byla zařazena složka Specifická příprava dívek, která měla za úkol seznámit dívky se znalostmi z výživy a pracemi v domácnosti. K těmto znalostem napomáhal i předmět Domácí nauka.

Se samotným názvem předmětu Rodinná výchova se setkáváme až v devadesátých letech. Standard základního vzdělávání vymezil cíle a učivo pro oblast Zdravého životního stylu, podle něhož bylo stanoveno učivo Rodinné výchovy ve vzdělávacím programu Základní a Obecné školy.

V jednadvacátém století vymezením Rámcových vzdělávacích programů, byla zavedena do školního vzdělávání, vzdělávací oblast zdravého životního stylu, která zahrnuje obor nazývaný Výchova ke zdraví, do kterého si učitelé mohou zvolit učivo ze šesti nabízených tematických celků. Učitel si tak může vybrat, které z daných témat zařadí či nezařadí do výuky VKZ.

²⁰ Hana Pernicová. Výchova ke zdraví v učebních osnovách ŠVP. [online]. 2009, [cit 8. 2. 2010]. Výzkumný ústav pedagogický v Praze. Dostupné z WWW:< <http://old.rvp.cz/clanek/1932>>.

3 Problematika rodiny jako součást Výchovy ke zdraví

Vzdělávací oblast Člověk a zdraví vymezuje Vzdělávací obor Výchova ke zdraví, který v sobě zahrnuje mnoho rozdílných témat, jedním z nich je téma rodina.

Rodina je prostorem, ve kterém dochází k formování osobnosti člověka, prostorem výchovy a růstu budoucích generací, proto je pojmána jako základní článek společnosti. Je to dáno tím, že v ní víceméně každý prožije a stráví dlouhé období.

Téma rodiny jsem si zvolila z důvodu důležitosti nejen pro společnost či stát, ale i pro člověka samotného. V rodině se člověk učí soužití s ostatními lidmi, poskytuje jedinci identifikační vzory, seznamuje ho s předpokládaným chováním pro mužskou a ženskou roli. Učí jedince reagovat žádoucím způsobem. Vybavuje člověka základním žebříčkem hodnot, tedy hodnotami, které uznávají rodiče.

Ve výuce na základních školách je téma o rodině zařazeno do vzdělávací oblasti Člověk a svět práce na 1. stupni. Z hlediska výchovy ke zdraví se tato oblast zabývá tematikou člověka, rodiny, společnosti a samotného zdraví. Na 2. stupni základních škol se rodině věnuje vzdělávací oblast Člověk a zdraví. Učivo o rodině je zařazeno především do oboru Výchova ke zdraví, ale některá témata týkající se rodiny jsou včleněna i do oboru Výchova k občanství.

3.1 Rodina a její funkce

Definovat rodinu tak, aby byla tato definice obecně platná ve všech společnostech, nelze. Záleží na tom, z jakého úhlu pohledu a v jaké společnosti se na toto uskupení několika lidí podíváme. Jedna z definic může znít:

„Rodina je malá sociální skupina, která vzniká manželstvím a umožňuje vzájemné soužití mezi manželskými partnery, soužití rodičů a jejich dětí, utváření vztahů mezi příbuznými a vztahů mezi rodinou a společností.“²¹

Rodinu můžeme rozlišovat podle počtu příbuzných členů: rodina základní (otec, matka, děti) a rodina rozšířená. Dále může být rodina úplná a neúplná (matka samoživitelka) buď vlastní anebo nevlastní rodina. Z hlediska generačního rozlišujeme rodinu orientační, v níž se jedinec narodí, a reprodukcující se, kterou člověk zakládá.

²¹ Střelec, S. Studie z teorie a metodiky výchovy II. Brno: Masarykova univerzita, 2005, str. 109.

Rodina dnešní doby se v mnohém odlišuje od tradiční rodiny, jejímž základem byl manželský svazek, dohodnutý rodiči snoubenců z důvodu zisku postavení či majetku. Tradiční rodina byla především ekonomickou jednotkou. Manželství se nezakládalo na lásce, ale záleželo na bohatství rodiny. Děti, které se narodily, byly důležité především pro přínos v hospodářství.

V padesátých letech dvacátého století přestala být rodina ekonomickou jednotkou a základ manželství byl v romantické lásce. Změnil se i přístup k dětem, které se staly vzácnějšími. Standardní rodinou padesátých let bychom mohli nazvat rodinu, kde byl otec živitelem rodiny a matka se věnovala pouze domácnosti. Oba rodiče žili společně se svými dětmi.

V šedesátých letech dvacátého století vznikala převážně manželství vynucená otěhotněním. S postupem času se tak mladým lidem otevírala svobodnější cesta, která ale také znamenala izolaci od pevného zázemí.

V dnešní době přibývá dětí vyrůstajících v neúplné rodině a přibývá alternativních forem pospolitého života mužů a žen, rodičů a dětí. Soužití bez oficiálně uzavřeného sňatku přestává být záležitostí bezdětných párů.

Narůstá počet rozvodů, uzavírání druhých a třetích manželství, absence pevného a trvalého rodinného svazku způsobí, že děti vyrůstají v nestabilním prostředí.

Přesto by rodina měla zajišťovat několik základních funkcí, které plní jednak vůči svým příslušníkům, ale také ve vztahu ke společnosti. Za základní funkce rodiny bývají považovány: funkce ekonomická, reprodukční, emocionální a socializační.

Vymezení funkcí rodiny vzhledem k dítěti: ²²

a) Rodina uspokojuje základní potřeby dítěte v raných stádiích jeho života a to potřeby biologické i psychické. Je vytvořen předpoklad pro vznik optimálních podmínek rozvoje. Pokud dítě nevyrůstá ve stabilních podmínkách, lidé kolem něho se střídají, dávají najevo svoji netrpělivost a nervozitu, nemají snahu respektovat rytmus života dítěte, vznikají u dítěte pocity strachu, vážne spontánnost jeho projevů, rozvoj je pomalejší.

b) Rodina uspokojuje velice závažnou potřebu dítěte: potřebu domova, potřebu mít

²² Helus, Z.. Sociální psychologie pro pedagogy. Praha: Grada Publishing a.s., 2007, str. 150.

„svého člověka“ (matku, otce) a identifikovat se s ním. V souvislosti s tím se pak u dítěte vytváří potřeba zařazení mezi lidi a vytváření vztahů s nimi.

- c) **Rodina nabízí dítěti již od nejútlejšího věku akční prostor**, kde se může aktivně projevovat, seberealizovat, být v součinnosti s druhými. Umožňuje mu další rozvoj, vlastní bádání, dítě zažívá pocit, že samo jedná, něco zvládne a dokáže, zažívá pocit aktéra dané činnosti.
- d) **Rodina pozvolna uvádí dítě do vztahu k věcem rodinného vybavení** – k zařízení domácnosti a všemu, co je její součástí. Záměrně i mimoděčně dítě učí, že všechny předměty mají pro členy rodiny určitou hodnotu, něco pro ně znamenají, a je tedy třeba s nimi zacházet opatrně a chránit je.
- e) **Rodina se významně podílí na prvopočátečním prožitku sebe sama jako chlapce či dívky**. Nápomocny jsou vzory matky a otce, případně babičky a dědečka, i zkušenosti se sourozencem.
- f) **Rodina nabízí dítěti bezprostředně působící vzory a příklady**. Skrze svoji lásku k otci a matce, vcítění se do nich, nápodobou jejich jednání, přemýšlením o jejich životě se dítě učí vidět v druhém člověku osobnost a samo pak touží stát se osobností.
- g) **Rodina v dítěti zakládá, upevňuje a dále rozvíjí vědomí povinnosti, zodpovědnosti, ohleduplnosti a úcty jako něčeho samozřejmého**, co k životu neoddělitelně patří a to prostřednictvím zapojování dítěte do společných činností rodiny.
- h) **Rodina dává dítěti příležitost k mezigeneračním vztahům** a tím možnost chápání lidí různého věku, založení i postavení. Dítě je tak účastníkem nejen vztahů s rodiči, ale i s prarodiči, sourozenci i širší rodinou.
- i) **Prostřednictvím rodičů, prarodičů, sourozenců, příbuzných a přátel rodiny navozuje rodina v dítěti představu o širším okolí, společnosti a světě**. Tím, že rodina dítěti vytváří spolehlivé zázemí, nebojí se dítě do tohoto širšího světa, plného problémů a pokušení, vstupovat, přijímat je, či odmítat.
- j) **Rodina je místem, kde se mohou děti svěřovat, požádat o radu a pomoc** – je útočištěm v bezradných situacích, které se tak lépe překonávají. Tato funkce nabývá na významu v době nástupu do školy, sílí v období neúspěchů a krizí jako zdroj životní rovnováhy.

Plnění všech výše uvedených funkcí rodiny je spíše ideálem. Každá rodina si projde určitou krizí, některé jsou schopny krizi zvládnout jiné nikoliv.

V naší společnosti se bohužel vyskytují i děti, které nepoznaly teplo domova, tvořené především stálými a láskyplnými mezilidskými vztahy a neměly možnost se seznámit s žádoucími hodnotami a chováním.

Podle funkčnosti můžeme rodiny rozdělit na:²³

- funkční (zajišťují dítěti dobré socializační podmínky);
- funkční rodiny s přechodnými, více či méně vážnými problémy (členové rodiny obětavě usilují dát věci do pořádku, vesměs se díky prožitým problémům pozitivně rozvíjejí);
- rodiny problémové (členové rodiny čelí krizi a hrozbě rozpadu, často i k rozchodu dochází, hledá se však způsob, jak pomoci dětem, aby trpěly minimálně);
- rodiny dysfunkční (některé z funkcí jsou vážně a dlouhodobě narušeny, a to až do té míry, že jsou vážně ohroženy děti, vyvstává proto nutnost zásahu vnějších institucí);
- rodiny afunkční (rodina neplní vůči dítěti svůj účel a vysloveně je ohrožuje)

3.2 Téma rodina ve vyučování základních škol

Rodina má hlavní odpovědnost za výchovu svých dětí a nesporně dominantní vliv na rozvoj osobnosti dítěte. Mnozí rodiče si ale nepřipouštějí míru odpovědnosti za výchovu svých dětí, což nese nepříznivé důsledky nejen pro dítě, rodinu, ale i pro společnost. Rodičovská odpovědnost je nezbytným předpokladem existence zdravé společnosti. Je ale známo, že na všestranný rozvoj osobnosti dítěte působí i další činitele, které se přímo podílejí na výchově dětí: škola a učitelé; media; organizace pro volný čas dětí a další.

Ze současného stavu rodin jasně plyne nutnost vést a formovat nové generace právě v této oblasti.

Proto je důležité si vymezit, jaké učivo o rodině by se mělo zahrnout do daného vyučovacího předmětu.

²³ Helus Z. Sociální psychologie pro pedagogy. Praha: Grada Publishing, a.s., 2007, str. 153.

Témata o rodině pro mladší školní věk:

- osobní hygiena
- denní režim
- mezilidské vztahy

V mladším školním věku by měli žáci rozlišovat blízké příbuzenské vztahy v rodině, role rodinných příslušníků a vztahy mezi nimi; co je pro člověka vhodné a nevhodné z hlediska denního režimu, hygieny, výživy a mezilidských vztahů. Ve starším školním věku by se mělo toto učivo dále rozšiřovat.

Témata o rodině pro starší školní věk:

- výživa
- partnerství a rodičovství
- pohlavní rozdíly mezi mužem a ženou,
- základy lidské reprodukce a vývoje jedince

3.3 Učivo o rodině z historického pohledu

V další části této kapitoly jsem se zaměřila na zjištění toho, co se v jednotlivých obdobích v předmětech s výchovným zaměřením skutečně o rodině vyučovalo.

3.3.1 Rok 1920 - 1945

Ve třicátých letech se hlavní pozornost věnovala ručním pracím:

- šití,
- vaření
- starost o domácnost.

Předmět, v němž se vyučovaly tyto práce, se nazýval Nauka o domácnosti. V těchto letech se o rodině jako takové vůbec nevyučovalo, důležité bylo, aby z dívek vyrostly dobré hospodyňky, ale o výchově a péči o děti nebo o rodinném životě se ve školách nedozvěděly nic.

3.3.2 Rok 1940 – 1960

Od počátku školního roku 1942/43 se na **Obecných školách** vyučovalo dívčím Ručním pracím a Nauce o domácím hospodářství.

Úkol byl připravit žákyně pro úkol ženy v spořádané domácnosti a rodině, tj. vést žákyně jednoduchými, účelnými a vkusnými pracemi k správným pracovním návykům, k základním technickým znalostem, vynalézavosti, představitivosti, samostatnosti, k smyslu pro praktické úkoly a životní potřeby, se zřetelem na hospodářství domácí a národohospodářství, k úctě a lásce k práci, odpovědnosti a spolupráci při službě druhým.

Dívky byly vedeny k šetřivosti, hospodárnosti, k tomu aby v domácnosti hospodárně uvažovaly. Učily se kreslit stříhy, stříhat, šít, vyšívát, spravovat, vařit, tak aby se zdokonalilo využití domácích plodin. Zdokonalovaly se v nákupu, úpravě, konzervování, ukládání a vaření potravin. Dívky se učily sestavovat cenu jednotlivých jídel a srovnávat cenovou a výživovou hodnotu. Ve školách byly pro dívky zřizovány cvičné kuchyně, účelně vybavené učebními pomůckami.

Vyučovalo se buď ve třídách anebo ve zvláštních odděleních. Dívky se učily nejen vařit, ale také prát a žehlit. Tomu se vyučovalo ve skupinách, zpravidla o nejvyšším počtu 14 dívek. Žákyně také docházely na exkurze do závodů a na výstavy.²⁴

Učivo bylo rozvrženo do jednotlivých ročníků následovně:²⁵

<u>Šestý ročník</u>	<u>Sedmý ročník</u>	<u>Osmý ročník:</u>
vzorové pletení, šití dívčího prádla, poučení o šicím stroji, kreslení návrhů, látání, textilní suroviny, obydlí a účelné zařízení obytných místností, péče o zdraví a jeho utužení, výcvik v 1. pomoci	šití na stroji, rozeznávání látky, stálost barev, udržování domova podle hospodářských a zdravotních zásad) vytápění a osvětlování, praní a žehlení prádla, složení potravin: mlýnské výrobky, luštěniny, maso, ryby, zelenina + úprava pokrmů a nápojů – vaření, pečení, dušení, smažení, strava pro nemocné, konzervování, ochrana potravin, pěstování zeleniny	šití na stroji, prádélko nemluvnat, látání na stroji, drobné opravy šicího stroje, účelné zařízení kuchyně, praktické pokusy v ošetřování nemluvnat, výcvik v 1. pomoci, hygiena dospívajícího děvčete, správná výživa v různém věku a zaměstnání, dětská dietní strava, výživná hodnota a stravitelnost

Po roce 1945 se do Nauky o domácnosti zařadilo i téma péče o dítě a ošetřování nemocných v rodině.

²⁴ Učební osnovy dívčích ručních prací a nauky o domácím hospodářství pro obecné školy s českým jazykem. Výnos ministerstva školství a národní osvěty ze dne 11. 2. 1942. Zvláštní otisk z „Věstníku ministerstva školství a národní osvěty“ roč. XXIV. (1942), seš. 3, Školní nakladatelství pro Čechy a Moravu v Praze, str. 5, 6.

²⁵ Tamtéž.

Předmět Nauka o domácnosti na **Národní škole** měl vést žákyně k uvědomělému nazírání na kulturu a hygienu odívání, bydlení a výživy, aby byly schopny vytvářet rodinné i širší společenské prostředí, odpovídající současné kultuře a civilizaci.

Předmět Nauka o domácnosti měl tyto oddíly týkající se rodiny:²⁶

- byt a bydlení
- výživa a vaření
- péče o dítě, ošetřování nemocných v rodině

3.3.3 Rok 1960 - 1980

V těchto letech bylo významně rozšířeno nepovinné vyučování. **V roce 1960 byl zaveden kurs šití a vaření** v 6. – 9. ročníku. V pracovním vyučování v 8. a 9. ročníku byla pro dívky ze tří vyučovacích hodin vyčleněna jedna hodina týdně pro základní přípravu k péči o správnou výživu a k péči o dítě.

Učivo ze **Základů výživy** zahrnovalo: sestavování jídelníčku, sestavování rozpočtu, úpravu pokrmů, stolničení, úklid.

Učivo ze základů **Péče o dítě** zahrnovalo: péči o dítě v prvním roce života, péči o batole, výživu dětí, povolání v oborech zdravotnických, sociálních a výchovných.²⁷

Na přelomu 70. a 80. let 20. století byla postupně **zrušena devátá třída**, čímž došlo ke zkrácení základní školy na 8 ročníků. Učivo o rodině bylo převážně zařazeno do **Občanské nauky**. Témata, která se vyučovala, byl rodinný život a mezilidské vztahy.

V roce 1978 byl do škol zaveden pouze nepovinný předmět **Domácí nauky**, ve kterém se vyučovalo:

6. ročník: vyšívání, háčkování, pletení, úprava výrobku, pletení na ručním pletacím stroji

7. ročník: konzervace ovoce a zeleniny, příprava jídelníčku, praktická příprava – druhy jídel a názvy pokrmů, vaření v přírodě, slavnostní pohoštění

8. ročníku: práce kombinované, práce se stříhem, strojové šití, hodnocení výrobků.

²⁶ Učební plán a učební osnovy pro školy střední, výnos ministerstva školství a osvěty ze dne 31. července 1948. Zvláštní otisk přílohy věstníku MŠ a osvěty, ročník IV. (1984), sešit 14a, str. 81.

²⁷ Učební osnovy základní devítileté školy. Pracovní vyučování 6. – 9. ročník, kurs šití a vaření v 6. – 9. ročníku. Praha: SPN, 1960, str. 26.

V roce 1979 byl na 2. stupni základní školy vyučován blok s názvem pracovní vyučování. Zahrnoval předměty: **technické práce, pěstitelské práce a specifická příprava dívek.** Ve specifické přípravě dívek se učilo:²⁸

7. ročník:

Výživa člověka, vlastnosti, výživnost a hygiena poživatin, výživa v rodině, technologická příprava pokrmů, výživa a příprava stravy ve výrobě.

8. ročník:

Kultura odívání, úpravy oděvů a prádla, strojové šití, kultura a racionalizace bydlení, ekonomika domácnosti. Žákyně se měly seznámit prakticky s moderními způsoby všech činností práce v domácnosti.

Předmět rodinná výchova zatím v této době ještě neexistuje. Ani náznak učiva o vztazích, manželství či rolích v rodině, a to až do roku 1990. Až do těchto let bylo z tématu o rodině v učebních osnovách zařazeno pouze odívání, šití, výživa, péče o dítě, kultura bydlení a ekonomika domácnosti.

3.3.4 Rok 1990 - 2004

V roce 1990 byla znovu zavedena devítiletá povinná školní docházka na základní škole. Pracovní vyučování bylo rozděleno zvláště pro dívky a chlapce. Vznikl nový předmět s názvem **Rodinná výchova.**

Chlapci měli velmi podobné tematické celky jako dívky s výjimkou šití, háčkování, pletení a strojových úprav. Navíc měli zařazeno téma základů ekonomického myšlení, což pojednávalo o rodinném rozpočtu, o vybavení domácnosti a hospodaření s kapesným.

Rodinná výchova – dívky, tematické celky:²⁹

6. ročník: základy rodinného života, kultura odívání, ruční šití, základy technik s textilem

7. ročník: základy rodinného života, výživa člověka, hygiena výživy, základy technologie přípravy pokrmů, kultura stolování

8. ročník: základy rodinného života, péče o dítě a jeho výchovu, strojové šití

²⁸ Učební osnovy základní školy: Pracovní vyučování 5. - 8. ročník. Základy techniky 5. - 8. ročník. Technická praktika 5. - 8. ročník (nepovinný předmět). Domácí nauky 5. - 8. ročník (nepovinný předmět). Pedagogické nakladatelství, 1980, str.35.

²⁹ Učební osnovy základní školy. Pracovní vyučování, rodinná výchova dívky 5. - 9. ročník, chlapci 6. - 9. ročník. Praha: Fortuna, 1991, str. 13.

9.ročník: základy rodinného života, kultura bydlení, ekonomika domácnosti, šití, háčkování a pletení

Rodinná výchova – chlapci, tematické celky:

6.ročník: základy rodinného života, provoz domácnosti, výživa v rodině, hygienické návyky, kultura odívání, základy ekonomického myšlení

7.ročník: základy rodinného života, výživa člověka, zásady technologie přípravy pokrmů, uchovávání zeleniny a ovoce v domácnosti, kultura stolování

8.ročník: základy rodinného života, péče o dítě a jeho výchova

9. ročník: základy rodinného života, kultura bydlení, ekonomika a údržba domácnosti

V roce **1991** se setkáváme v rodinné výchově s rozpracovaným okruhem „základy rodinného života“. V tomto okruhu byla začleněna témata: domov, láska, odpovědnost, závislost dítěte na rodině, vztahy v rodině, pomoc starším a nemocným, kamarádství, přátelství, dospívání, plánování rodičovství, manželství, alkoholismus, drogy. Dále pak byla témata: provoz domácnost, hygienické návyky, výživa v rodině, šití, ekonomika domácnosti, výživa člověka a kultura stolování.

V roce **1996** se téma – rodina – v předmětu **Rodinná výchova** ještě rozšířilo o další vyučovací celky: předčasná těhotenství, manželství nezletilých, náhradní výchovná péče.

Problémem po zpětném zavedení povinné devítileté docházky zůstávalo zařazení tématu rodina do dvou předmětů, a to jak do Rodinné výchovy, tak do Občanské výchovy. Leckde na školách se učitelé mezi sebou nebyli schopni dohodnout, co z tohoto tématu budou kde vyučovat.

V učebních osnovách **Občanské výchovy programu Základní školy** z roku 1996 byl zařazen tematický celek Člověk a rodinný život – témata vztahu rodiče a dítěte, konflikty ve vztazích, rozvodovost, manželství a rodičovství, náhradní rodinná péče, přátelství.

Dalším tematickým celkem byl Člověk a dospívání – témata proměny člověka v období dospívání, sebehodnocení, sebepoznání, zdravý životní styl.³⁰

Tatáž témata byla ovšem zařazena i do předmětu Rodinná výchova. Nejlépe to v daném roce vyřešil program **Národní školy**, který oba předměty spojil do jednoho pod názvem Občanská a rodinná výchova.

³⁰ Občanská výchova: Učební osnovy pro 6. až 9. ročník. Vzdělávací program Základní škola. Praha: Fortuna, 1996, str. 12, 14.

3.3.5 Rok 2004 až současnost

V roce 2005 se začalo se zaváděním Rámcových vzdělávacích programů do škol. Předmět Rodinná výchova se mění na Výchovu ke zdraví, ve které se preferují různé tematické celky:³¹

Vztahy mezi lidmi a formy soužití	Vztahy ve dvojici – kamarádství, přátelství, láska, partnerské vztahy, manželství a rodičovství, vztahy a pravidla soužití v prostředí komunity – rodina, škola, vrstevnická skupina, obec, spolek.
Změny v životě člověka a jejich reflexe	dětství, puberta, dospívání – tělesné, duševní a společenské změny, sexuální dospívání a reprodukční zdraví – předčasná sexuální zkušenost; těhotenství a rodičovství mladistvých; poruchy pohlavní identity
Zdravý způsob života a péče o zdraví	Zdravá výživa, psychohygienu, první pomoc při úrazech, pravidla bezpečnosti
Rizika ohrožující zdraví a jejich prevence	Civilizační choroby, poruchy příjmu potravy, Rizika v oblasti sexuálního a reprodukčního zdraví – promiskuita, předčasné ukončení těhotenství
Hodnota a podpora zdraví	Složky zdraví, prevence, odpovědnost za zdraví
Osobnostní a sociální rozvoj	Sebepoznání a sebepojetí, empatie, zvládání stresu

Zavedením Rámcových vzdělávacích programů došlo k urovnání učiva ve Výchově ke zdraví a ve Výchově k občanství z hlediska realizovaných témat. Témata si učitelé mohou vybrat a zvolit podle své potřeby do Školního vzdělávacího programu.

3.4 Shrnutí

Dnešní doba se odpoutala od původního rodinného modelu a už není hlavním posláním ženy být dobrou hospodyní. Dříve se ženy podílely na veškerém pracovním dění v hospodářství a předměty, které byly vyučovány, je k těmto pracím připravovaly. Dnes se žena nemusí věnovat pouze rodině, a proto se do Výchovy ke zdraví nezařazují tematické celky, které se vyučovaly dříve.

S názvem Rodinná výchova v devadesátých letech přišlo asi největší zaměření na rodinu jako takovou, předtím se jednalo spíše o specifickou přípravu dívek pro domácnost a dnešní Výchova ke zdraví se zaměřuje jak na rodinu a sexuální výchovu, která již není tabuizována, tak především na zdraví lidí, jak v rodině, tak mimo ni.

³¹ Marádová E. Metodická příručka - Výchova ke zdraví školní vzdělávací program. Prah: Fortuna, 2006, str. 15.

4 Škola podporující zdraví

Jedním ze stále naléhavějších trendů vývoje společnosti ve 21. století je zhoršující se stav zdraví lidí, od nejmladších po nejstarší, na celém světě. Zdraví lidí už od raného dětství je podstatně ovlivňováno chováním a jednáním dítěte i jeho okolí. Dítě tráví ve škole podstatnou část dne, a proto nemůžeme zdraví od vzdělávání a života ve škole oddělovat. K tomu může vzdělávací instituce nabízet mnoho příležitostí.

Snahy o to, aby škola byla „zdravá“, u nás nejsou nové. V letech 1986-1990 vytvářela výzkumná skupina Národního centra podpory zdraví "Ozdravný program pro ZŠ", který hovoří ve prospěch větší pestrosti a uvolnění režimu s dostatkem pohybu, relaxací a pitným režimem, při zachování pořádku a dohodnutých pravidel.³²

Nejvýznamnějšími aktéry procesu podpory zdraví jsou rodiče a pedagogové. Proto je klíčovou institucí pro realizaci podpory zdraví právě škola. Proces podpory zdraví ve školách se může realizovat programem **Škola podporující zdraví** (ŠPZ). Posláním tohoto programu je dosáhnout, aby každé dítě v ČR mělo možnost být vzděláváno ve škole, která veškerou svou činností zdraví podporuje.

Škola podporující zdraví je projekt Světové zdravotnické organizace pro Evropu, Evropské unie a Rady Evropy, které dotovaly práci v Národním centru podpory zdraví³³, jež se stalo koordinátorem pro ČR v roce 1991. Školy, které měly o program zájem, vypracovaly podle metodiky "Program podpory zdraví ve škole" vlastní projekt přizpůsobený podmínkám jejich školy. Záměrem programu ŠPZ je aplikovat strategii podpory zdraví na podmínky školy a přispět k její účasti na vlastní proměně a rozvoji. Zatím je u nás asi 92 „zdravých“ základních škol.³⁴

Terminologie užívaná k označení programu.³⁵

„Zdravá škola“ je zkrácené a zjednodušené označení pro školu podporující zdraví. V běžné řeči se často užívá k označení jak názvu celého projektu, tak i konkrétní školy, která

³² Co je zdravá škola [online]. Národní informační centrum pro mládež 2007. [cit. 9. 3. 2010]. Dostupné na WWW: <<http://www.icm.cz/co-je-zdrava-skola>>.

³³ V roce 1996 byla koordinace projektů převedena do Státního zdravotního ústavu (SZÚ).

³⁴ Co je zdravá škola [online]. Národní informační centrum pro mládež 2007. [cit. 9. 3. 2010]. Dostupné na WWW: <<http://www.icm.cz/co-je-zdrava-skola>>.

³⁵ Střelec, S. Studie z teorie a metodiky výchovy I. Brno: Masarykova univerzita, 2005, str. 70.

se k projektu připojila. Termín „škola podporující zdraví“ je však výstižnější, protože vyjadřuje dlouhodobý charakter nikdy nekončícího procesu ozdravování života školy. Název projektu je tedy Projekt Škola podporující zdraví a označení školy pak zní Zdravá škola.

Projekt ŠPZ je komplexní, nescifický program podpory zdraví na školách, který je budován na základě péče o zdraví, klimatu školy a zdravého prostředí. Netýká se jen výuky, ale i všech činností školy. **Cílem projektu** je rozvíjet životní kompetence každého žáka tak, aby úcta ke zdraví a schopnost chovat se odpovědně ke zdraví svému i druhých patřily mezi jeho celoživotní priority. Program na podporu zdraví pomáhá školám uskutečňovat změny, které jsou nutné pro ozdravení složek života žáků.³⁶

Zdraví ve Škole podporující zdraví je chápáno jako celkový stav fyzické, psychické a sociální pohody. Každá škola, která se k programu přihlásí, si vytváří svůj vlastní program na základě informačního letáku „Škola podporující zdraví – nabídka rozvojově preventivního programu pro každou školu“, SZÚ 2003.

Zdravá škola se pokouší o celkově pozitivní atmosféru ve škole, která spočívá na **třech základních pilířích:**³⁷

1) Pohoda prostředí

- Pohoda věcného prostředí
- Pohoda sociálního prostředí
- Pohoda organizačního prostředí

2) Zdravé učení

- Smysluplnost výuky (propojení učiva se skutečným životem a zavádění do praxe)
- Možnost výběru a přiměřenost výuky
- Spoluúčast a spolupráce ve výuce
- Motivující hodnocení žáka

³⁶ Střelec, S. Studie z teorie a metodiky výchovy I. Brno: Masarykova univerzita, 2005, str. 70.

³⁷ Havlíková M., Kopřiva, Mayer. Program podpory zdraví ve škole. Praha: Portál, 1998, str.37.

3) Otevřené partnerství

- Škola jako demokratické společenství
- Škola jako vzdělávací středisko obce

Shrnutí

Program Podpory zdraví ve škole se snaží o změny ve vzdělávání a v přístupu k žákům, o jiný pohled na vzdělávání. Na výchovu ke zdraví mají právo všichni žáci. Toto právo je zakotveno v RVP. Program ŠPZ ale nemusí přijmout každá škola, protože je pouze nadstandardní činností nad rámec školy, jehož výsledkem by měl být rozvoj životních kompetencí žáka s důrazem na úctu ke zdraví, odpovědné chování k vlastnímu zdraví i zdraví druhých. Každá škola může udělat něco pro zdraví i přesto, že nemá zrovna ideální podmínky k práci. V Projektu Škola podporující zdraví jde především o výchovu ke zdravému způsobu života.

5 Výzkumné šetření

Cíl výzkumného šetření

Cílem výzkumného šetření je zjistit začlenění problematiky Výchovy ke zdraví do školních vzdělávacích programů a ověřit současný stav podpory zdraví na základních školách.

Stanovené dílčí cíle:

- získat informace o podpoře zdraví na školách
- zjistit základní podmínky pro pohodu věcného, organizačního a sociálního prostředí
- ověřit začlenění problematiky Výchovy ke zdraví do školních vzdělávacích programů na jednotlivých školách
- zjistit formu a metody výuky oboru Výchova ke zdraví na základních školách

Metodika výzkumného šetření

Výzkum jsem rozdělila do tří částí. První část výzkumu se vztahuje k 30 základním pražským školám a jejich celkové charakteristice z hlediska podpory zdraví. Ve druhé části jsem zjišťovala začlenění problematiky Výchovy ke zdraví do školních vzdělávacích programů. Ve třetí části jsem se zaměřila na detailnější prozkoumání 10 škol pomocí dotazníkového šetření, které popisuje vztah k oboru a metody a formy výuky v daných školách.

Výzkum byl proveden v roce 2009/2010 na 30 pražských základních školách, z toho na 10 školách proběhlo podrobné dotazníkové šetření (školy 1-10 v níže uvedeném seznamu škol).

Po prostudování různých dokumentů z let minulých i současných jsem stanovila kritéria, podle kterých byly jednotlivé základní školy hodnoceny.

Školy byly vybrány z městských částí Prahy 5, 6, 7, 8 a 9. Pro výběr jednotlivých škol byla kritériem především ochota a spolupráce s vedením školy a s učiteli Výchovy ke zdraví.

Dalším kritériem pro jednu část výzkumu (dotazníkové šetření deseti škol) byla velikost školy, tedy počet žáků. Zaměřila jsem se na školy se 600 – 800 žáky.

Seznam škol zapojených do výzkumu:

1. Základní škola, Burešova 14, Praha 8.
2. Fakultní základní škola při Pedag. fakultě UK, Brdičkova 1878, Praha 5.
3. Základní škola Barrandov II., V Remízku, Praha 5- Hlubočepy.
4. Masarykova základní škola Polesná, Polesná 1690, Praha 9.
5. Základní škola, Vybíralova 964, 198 00 Praha 9 – Černý Most.
6. Základní škola, Ratibořická 1700, Praha 9- Horní Počernice.
7. Základní škola Bohumila Hrabala, Zenklova 52, Praha 8.
8. Fakultní základní škola s rozšířenou výukou jazyků při PedF UK,
Drtinova 1/1861, Praha 5 – Smíchov.
9. Základní škola genpor. Františka Peřiny, Socháňova 1139, Praha 6- Řepy.
10. Základní škola Dr. Edvarda Beneše Praha, náměstí Jiřího Berana 500, Praha 9.
11. Základní škola Vladislava Vančury, Hauptova 591, Praha 5 – Zbraslav.
12. Tyršova základní škola a mateřská škola, U Tyršovy školy 1/430, Praha 5 – Jinonice.
13. Základní škola Charlotty Masarykové, Starochuchelská 240/38, Praha 5.
14. Základní škola s rozš.výukou jazyků, Bronzová 2027, Praha 5.
15. Fakultní základní škola Pedf UK, Trávníčkova 1744, Praha 5.
16. Základní škola, Kuncova 1580, Praha 5 – Stodůlky.
17. Základní škola a Mateřská škola, náměstí Svobody 2 – Bubeneč, Praha 6.
18. Základní škola Hanspaulka a Mateřská škola Kohoutek, Sušická 29, Praha 6.
19. Základní škola, Pod Marjánkou 2, Praha 6 - Břevnov.
20. Základní škola Emy Destinnové, náměstí Svobody 3/930, Praha 6.
21. Základní škola Laudova 10/1024, Praha 6 – Řepy.
22. Základní škola Fr. Plamínkové, Fr. Křížka 2/490, Praha 7.
23. Základní škola a mateřská škola Ústavní, Hlivická 1, Praha 8.
24. Základní škola a Mateřská škola při Fakultní nemocnici Bulovka, Budínova 2,
Praha 8.
25. Základní škola Palmovka, Palmovka 8, Praha 8.
26. Základní škola Praha - Dolní Chabry, Spořická 34/400, Praha 8.
27. Základní škola, Špitálská 789, Praha 9 – Vysočany.
28. Základní škola Na Balabence, Sokolovská 800, Praha 9.
29. Základní škola Generála Janouška, Generála Janouška 1006, Praha 9.
30. Fakultní základní škola, Chodovická 2250, Praha 9 – Horní Počernice.

5.1 První část výzkumu

První část charakterizuje jednotlivé školy z hlediska podpory zdraví.

5.1.1 Cíl výzkumu

Cílem první části mého výzkumu bylo zjistit, jak se škola celkově věnuje podpoře zdraví.

5.1.2 Metoda výzkumu

Pro charakteristiku školy jsem si sestavila tabulku, kterou příkládám v příloze č. 3. Zaměřila jsem se především na oblasti související se zdravím (umístění školy, sportovní vyžití, zajištění stravování,...). Pomocí manuálu pro podporu zdraví na školách vycházejícího z Projektu Škola podporující zdraví jsem stanovila jednotlivá kritéria (viz. níže), kterými jsem určovala, jak jednotlivé základní školy splňují podmínky pro podporu zdraví na školách.

Stanovená kritéria:

1. Pohoda věcného prostředí:

- *Hygienická nezávadnost* (odpovídající hygienické zařízení)
- *Bezpečí* (dostupnost MHD, silnice dále od školy)
- *Umístění a okolí školy* (zeleň, lesy)

2. Pohoda sociálního prostředí:

- *Zaměření školy a ŠVP na zdraví.*
- *Žáci jsou vedeni k samostatnosti* (projekty týkající se zdraví)

3. Pohoda organizačního prostředí:

- *Sportovní vyžití* (pokud mají alespoň jednu z následujících variant: tělocvična, hřiště)
- *Školní stravování* (možnost výběru alespoň ze 2 jídel)
- *Zajištění pitného režimu* (bufet, automaty)

5.1.3 Způsob získávání dat

Data o školách jsem získávala pomocí informací z webových stránek jednotlivých škol, studiem školních vzdělávacích programů a výročních zpráv škol v průběhu 2 měsíců. Některé informace jsem získala osobním kontaktem se zástupcem ředitele nebo s ředitelem školy.

5.2 Druhá část výzkumu

Druhá část se zabývá analýzou školních vzdělávacích programů.

5.2.1 Cíl výzkumu

Cílem druhé části mého výzkumu bylo zjištění, jak školy začlenily problematiku Výchovy ke zdraví do školních vzdělávacích programů a dále zjištění zařazení tematických celků do VKZ.

5.2.2 Metoda výzkumu

a) V charakteristice ŠVP jsem zkoumala formu výuky oboru Výchova ke zdraví na škole a provázanost s dalšími předměty.

V návaznosti na jmenovaný cíl jsem si vytvořila několik základních předpokladů - hypotéz o možných výsledcích výzkumného šetření v této oblasti.

- **H1:** Polovina škol má v každém ročníku druhého stupně na škole zařazeno alespoň jedno průřezové téma do Výchovy ke zdraví.

- **H2:** Více než polovina škol má Výchovu ke zdraví zařazenou jako samostatný předmět

- **H3:** Všechny školy mají uvedeno, jaké klíčové kompetence předmět rozvíjí.

- **H4:** Méně než jedna třetina škol má uspořádáno učivo lineárním způsobem.

b) Pro zjištění začlenění tematických celků do Výchovy ke zdraví v ŠVP jsem si musela rozvrhnout konkrétní učivo, na které bych se při analýze ŠVP jednotlivých škol zaměřila. Předlohou mi bylo doporučené učivo, jak ho stanovuje RVP ve vzdělávacím oboru Výchova ke zdraví.

RVP doporučuje tyto tematické celky a jejich okruhy:

1. VTAHY MEZI LIDMI A FORMY SOUŽITÍ

1.1 vztahy ve dvojici

1.2 vztahy a pravidla soužití v prostředí komunity

2. ZMĚNY V ŽIVOTĚ ČLOVĚKA A JEJICH REFLEXE

2.1 dětství, puberta, dospívání

2.2 sexuální dospívání a reprodukční zdraví

3. ZDRAVÝ ZPŮSOB ŽIVOTA A PÉČE O ZDRAVÍ

3.1 výživa a zdraví

- 3.2 tělesná a duševní hygiena
- 3.3 režim dne
- 3.4 ochrana před přenosnými i nepřenositelnými chorobami, chronickým onemocněním a úrazy
- 4. RIZIKA OHROŽUJÍCÍ ZDRAVÍ A JEJICH PREVENCE
 - 4.1 stres a jeho vztah ke zdraví
 - 4.2 civilizační choroby
 - 4.3 auto-destruktivní závislosti
 - 4.4 skryté formy a stupně individuálního násilí a zneužívání, sexuální kriminalita
 - 4.5 bezpečné chování
 - 4.6 manipulativní reklama a informace
 - 4.7 ochrana člověka za mimořádných událostí
- 5. HODNOTA A PODPORA ZDRAVÍ
 - 5.1 celostní pojetí člověka ve zdraví a nemoci
 - 5.2 podpora zdraví a její formy
 - 5.3 podpora zdraví v komunitě
- 6. OSOBNOSTNÍ A SOCIÁLNÍ ROZVOJ
 - 6.1 sebepoznání a sebepojetí
 - 6.2 seberegulace a sebeorganizace činností a chování
 - 6.3 psychohygiena
 - 6.4 mezilidské vztahy, komunikace a kooperace
 - 6.5 morální rozvoj

K jednotlivým okruhům jsem doplnila konkrétní učivo, které by mohlo být na školách k tématu výchovy ke zdraví realizováno. Při výběru konkrétního učiva jsem se inspirovala v Metodické příručce Výchovy ke zdraví pro 6. – 9. ročník Základní školy. Svůj návrh rozpracování doporučeného učiva uvádím v příloze č. 1.

Okódovala jsem normu rozpracovaného doporučeného učiva tak, že jsem ke každému tematickému celku přiřadila pořadové číslo a k jednotlivým okruhům a jejich učivu jsem přiřadila víceúrovňové číslování.

Pro analýzu ŠVP jsem pak z této normy vytvořila tabulku převážně s uzavřenými odpověďmi. Do řádků tabulky jsem k učivu vepsala pouze jednotlivé kódy.

Do takto vytvořené tabulky jsem pak analyzovala ŠVP jednotlivých škol. Po prostudování učiva a očekávaných výstupů v předmětu Výchova ke zdraví nebo tam kde byl obor integrován, jsem při shodě ŠVP s mým návrhem rozpracovaného učiva udělala křížek na příslušné místo do tabulky. Pokud nebylo uvedeno, do kterého ročníku je učivo zařazeno, použila jsem místo křížku označení šedivým pruhem. To znamená, že dané téma na škole je realizováno, ale není uvedeno u konkrétního ročníku.

5.2.3 Způsob získávání dat

Data jsem získávala především ze Školních vzdělávacích programů jednotlivých základních škol, buď osobním nahlédnutím do ŠVP v ředitelnách škol nebo studováním ŠVP na webových stránkách škol. Zjišťování a zpracování těchto dat probíhalo po dobu 4 měsíců.

5.3 Třetí část výzkumu

Třetí část detailně zkoumá 10 škol pomocí dotazníkového šetření. Pro tuto část výzkumu jsem vybrala velké školy se 600 – 800 žáky. Jsou to výše uvedené školy číslo 1 -10.

5.3.1 Cíl výzkumu

Cílem třetí a poslední části mého výzkumu bylo zjistit, jak je pro učitele základních škol druhého stupně Výchova ke zdraví důležitá a jakým způsobem ji vyučují.

5.3.2 Metoda výzkumu

Ke zjištění výše zmíněných údajů jsem použila metodu dotazníkového šetření. Průzkum jsem prováděla pomocí dotazníků s úmyslně zvolenými uzavřenými otázkami a minimem otevřených otázek, kvůli jednoduššímu a přesnějšímu vyhodnocování. Výhodou této metody zkoumání je rychlé zpracování dat. Dotazníky vyplňovali učitelé, kteří vyučují Výchovu ke zdraví.

V první části dotazníku jsem zjišťovala pracovní vztah učitelů ke škole. V dalších částech jsem zjišťovala vztah učitelů k Výchově ke zdraví (VKZ), zařazení Výchovy ke zdraví do učebního plánu a způsoby a formy výuky Výchovy ke zdraví. Dotazník nakonec obsahoval celkem 20 otázek. Pro vlastní vyjádření učitelů jsem na konci dotazníku ponechala možnost cokoliv v dotazníku okomentovat.

Položky v dotazníku byly zaměřeny na:

- délku pedagogické praxe na základní škole
- délku pedagogické praxe v předmětu Výchova ke zdraví / Rodinná výchova (RV)
- aprobaci učitelů a předměty, které na ZŠ převážně vyučují
- počet aprobovaných učitelů RV na škole
- vztah dotazovaných k VKZ a její důležitost pro budoucí život žáků.
- způsob zařazení výchovy ke zdraví do ŠVP
- integraci výchovy ke zdraví do jiných předmětů
- možné problémy při zařazování očekávaných výstupů a učiva do VKZ
- návaznost učiva výchovy ke zdraví na učivo 1. stupně
- realizaci projektů zaměřených na výchovu ke zdraví
- formy a metody výuky použité ve Výchově ke zdraví
- zapojení institucí v souvislosti s preventivní ochranou zdraví
- způsoby ověřování dovedností, znalostí a kompetencí, které má žák získat
- ověřování celoživotního postoje žáků k podpoře a ochraně zdraví
- množství učiva Výchovy ke zdraví ve vztahu k Rodinné výchově
- obsah učiva Výchovy ke zdraví

Při vyhodnocování dotazníku jsem porovnávala výsledky z jednotlivých škol. Získaná data jsem zpracovala a prezentuji v kapitole č. 6. Ukázku vyplněného dotazníku učitelem přikládám v příloze č. 2.

5.3.3 Způsob získávání dat

Dotazník jsem do škol přinesla osobně, po domluvě s ředitelem školy a učitelem Výchovy ke zdraví. Po vyplnění jsem si dotazník vybrala zpět. Tam, kde nebylo možné sejít se s učitelem osobně, jsem dotazník poslala prostřednictvím emailové adresy, kdy učitel vyplnil dotazník elektronicky a poslal mi ho zpět.

Dotazníky jsem nasbírala v časovém průběhu 3 měsíců. Pro lepší přehlednost jsem dotazníky elektronicky přepsala a zařadila do diplomové práce – viz. příloha č. 4.

5.4 Realizace analýzy

Ze všech třiceti zkoumaných škol jsem získala materiály, které jsem rozpracovala do formy tabulek a textů označených písmeny A, B, C a D. Kritériem pro rozpracování jednotlivých částí A - D byl rozsah maximálně jedné stránky A4 z důvodu přehlednosti. Tyto části A – D byly podkladem pro mé výzkumné šetření, týkající se podpory zdraví na základních školách.

Z každé školy jsem zjištěné informace zařadila do těchto částí:

První část A je obecná charakteristika školy - její vznik, vzdělávací zaměření, vybavení a realizace výuky.

Druhá část B je tvořena tabulkou shrnující obecnou charakteristiku školy a začlenění VKZ do školního vzdělávacího programu dané školy.

Třetí část C podává analýzu konkrétního učiva Výchovy ke zdraví ve školním vzdělávacím programu ve formě tabulky.

Čtvrtá část D jsou shrnuté informace ze všech tří předchozích částí A - C do textu. V části D se nejdříve zaměřuji na umístění školy a její dostupnost, dále pojednávám o učivu VKZ a o zaměření dané školy, na závěr části D uvádím realizované projekty.

U vybraných deseti škol je pro podrobnou analýzu VKZ zařazena ještě **pátá část E**, ve které je přiložen dotazník vyplněný učitelem Výchovy ke zdraví na dané škole. I tato část byla podkladem pro mé výzkumné šetření.

5.5 Informace o školách

Údaje o jednotlivých školách, části A, B, C a D uvádím v příloze č. 5.

U vybraných deseti škol je přiložena k částem A, B, C, D i část E s dotazníkem, které přikládám v příloze č. 4.

Aby bylo jasné, kolik údajů z jedné školy jsem zpracovala, uvádím ukázkou rozsahu informací jedné ze zkoumaných škol na následujících stránkách.

Základní škola, Praha 8, Burešova 14

A) Charakteristika školy

Základní škola Burešova vznikla v r. 1993 sloučením dvou základních škol, které byly založeny v prosinci 1973. Ve školním roce 2004-05 byla ke škole připojena bývalá ZŠ Chabařovická.

Škola se nachází takřka uprostřed rozsáhlého sídliště v Praze 8 – Kobylisích. V souvislosti se zrušením bývalé základní školy Chabařovická se tak škola stala jedinou v prostoru sídliště vymezeném hlavními komunikacemi. Kobyliské sídliště se navíc vyznačuje bohatou zelení i bezpečným silničním systémem (smyčky znemožňující volný průjezd aut). Do školy je přístup ze dvou stran, umožňuje tak rodičům i dovoz dětí autem přímo do areálu školy.

Školu navštěvují nejen děti z okolního sídliště, ale také z jiných oblastí Prahy a jejího blízkého okolí. Přibližně 50% žáků pochází z jiné spádové oblasti.

Základní škola je školou úplnou, s oběma stupni. Stupně školy jsou umístěny odděleně – každý v jedné budově původních dvou škol. V centrální části jsou propojeny halou, ve vyšších patrech odbornými učebnami, které jsou tak dostupné mladším i starším žákům. Součástí školy je školní družina umístěná ve vstupní části školy, areál tělocvičen a školní jídelna, která se nachází vedle vlastní budovy školy.

Svým prostorovým vybavením (kmenové a odborné učebny, školní družina, sociální a další technické zázemí) je škola schopna zajistit kvalitní výuku na odborné úrovni a nadstandardní výchovnou činnost školní družiny.

Poměrně velká kapacita školy (3–4 třídy v ročníku) umožňuje diferencovaný přístup ke všem dětem v ročníku i po organizační stránce – škola již několik let pracuje se systémem oddělené výuky českého jazyka pro děti se specifickými poruchami učení, rovněž výuka cizích jazyků je diferencovaná dle schopností, předpokladů a zájmu dětí. Škola se snaží být školou inkluzivní, školou podporující rovné vzdělávací příležitosti pro všechny skupiny žáků. Může nabídnout kvalitní výuku jak dětem jazykově nadaným, tak dětem s problémy při studiu cizích jazyků.

B) Údaje o škole

Údaje o škole	
Název školy	Základní škola Burešova.
Adresa školy	Burešova 14, Praha 8
Počet žáků	800
Počet učitelů	44
Počet tříd	30
Týká se zdraví	
Název ŠVP	ne
Logo školy	ne

Charakteristika školy	
Prostředí školy	Stručná charakteristika
Umístění školy	Uprostřed sídliště.
Dopravní dostupnost	Dobrá – MHD
Dopravní bezpečnost	Dobrá.
Okolí školy	Zeleň.
Sportovní vyžití	Tělocvična, hřiště.
Hygienické zařízení ve škole	Standardní.
Zajištění stravování	Jídelna.
Zajištění pitného režimu	Automaty, bufet.
Jídelna - jídelniček	Výběr z 2 jídel.

Charakteristika ŠVP						
Stručná charakteristika				týká se zdraví		
Zaměření školy	Emoční a sociální rozvoj osobnosti.				ne	
Projekty	Zdravé zuby				ano	
Začlenění průřezových témat do předmětu Výchova ke zdraví	6. ročník	7. ročník	8. ročník	9. ročník		
Osobnostní a sociální výchova	x	x	x			
Výchova demokratického občana	x	x	x	x		
Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech			x	x		
Multikulturní výchova	x	x	x	x		
Enviromentální výchova	x			x		
Mediální výchova	x	x	x	x		

Výchova ke zdraví				
Název předmětu:	JÁ A SPOLEČNOST			
Časová dotace (počet hodin)	6. ročník	7. ročník	8. ročník	9. ročník
	1	1	1	2
Zařazeno jako samostatný předmět	ne			
Je dáno jaké klíčové kompetence předmět rozvíjí	ano			
Učební plán – využití disponibilní dotace pro výchovu ke zdraví	ne			
Návaznost učiva	ano			
Uspořádání učiva	Cyklické	ano		
	Lineární	ano		
	Obojí způsob	ano		
U učiva uvedeny	Mezipředmětové vztahy	ano		
	Průřezová témata	ano		
	Projekty, kurzy	ne		

C) Analýza VKZ v ŠVP (učivo – ročník) ZŠ Burešova

Učivo	6.	7.	8.	9.	Učivo	6.	7.	8.	9.	Učivo	6.	7.	8.	9.
1.1.1	x				3.1.8					4.5.1				
1.1.2	x				3.1.9					4.5.2				
1.1.3					3.1.10					4.5.3				
1.1.4					3.1.11					4.5.4				
1.1.5					3.1.12					4.6.1				
1.1.6	x				3.1.13					4.6.2				
1.1.7					3.1.14					4.6.3				
1.2.1	x				3.2.1					4.6.4				
1.2.2	x				3.2.2					4.7.1				x
1.2.3	x				3.2.3			x		4.7.2				x
1.2.4	x				3.2.4			x		4.8.1				
1.2.5					3.2.5					4.8.2				
1.2.6					3.2.6					4.8.3				
1.2.7	x				3.3.1					4.8.4				
1.2.8	x			x	3.4.1		x			4.8.5				
2.1.1			x		3.4.2					4.8.6				
2.1.2			x		3.4.3					5.1.1				x
2.1.3			x		3.4.4					5.1.2				
2.1.4					3.4.5		x			5.2.1				x
2.1.5					3.4.6		x			5.2.2				x
2.1.6					3.4.7					5.2.3				
2.1.7					3.4.8					5.3.1				
2.1.8					3.4.9					5.3.2				
2.2.1					3.4.10	x				5.3.3				
2.2.2					4.1					6.1.1			x	
2.2.3				x	4.2.1					6.1.2			x	
2.2.4				x	4.2.2					6.2.1				
2.2.5				x	4.2.3					6.2.2			x	
2.2.6					4.3.1			x		6.2.3				
2.2.7					4.3.2			x		6.3.1				
2.2.8				x	4.3.3			x		6.3.2				
2.2.9					4.3.4					6.4.1		x	x	
2.2.10					4.3.5					6.4.2		x	x	
2.2.11					4.3.6					6.4.3		x		
2.2.12				x	4.3.7			x		6.4.4		x	x	
2.2.13				x	4.3.8					6.4.5		x	x	
2.2.14				x	4.3.9					6.4.6		x		
2.2.15				x	4.3.10			x		6.5.1				x
3.1.1					4.3.11			x		6.5.2				x
3.1.2					4.4.1					6.5.3				x
3.1.3					4.4.2									
3.1.4					4.4.3									
3.1.5					4.4.4									
3.1.6					4.4.5			x						
3.1.7					4.4.6			x						

D) ZŠ Burešova, Praha 8 - shrnutí všech údajů o škole

Škola se nachází uprostřed velkého sídliště v Praze 8. Dopravní dostupnost je dobrá, přímo před školou je zastávka několika autobusů. V okolí školy jsou nejen panelové domy, ale především zeleň, park s lavičkami a stromy. Škola má vlastní tělocvičnu, hřiště i jídelnu.

Na škole nemají Výchovu ke zdraví zařazenou jako samostatný předmět, ale obsahem vzdělávacích oborů Výchova k občanství a Výchova ke zdraví jsou integrovány do jediného předmětu nazvaného Já a společnost.

Rozvržení učiva mají do všech ročníků s časovou dotací 1 hodina týdně, jen v devátém ročníku mají 2 hodiny týdně.

V oboru Výchova ke zdraví realizují v šestém ročníku téma rodina, kamarádství a poznávání ve skupině. V sedmém ročníku mají témata mezilidské vztahy, komunikace a zásady první pomoci. V osmém ročníku se pak věnují tématům puberta a dospívání. V devátém ročníku realizují sexuální výchovu a celostní pojetí člověka ve zdraví a nemoci. Některé učivo na sebe v jednotlivých ročnících navazuje a některé ne. Použili oba způsoby zařazení učiva do ročníků.

Výchovným cílem školy je emoční a sociální rozvoj osobnosti, který dítěti umožní životní realizaci podle individuálních přání a dispozic při respektování práv ostatních.

Škola se zapojila do sítě Zdravých škol. Nejvýraznějším prvkem tohoto projektu je změna v rozvržení vyučovacích hodin nejmenších žáků orientovaná na zdravé učení spojené s pohodou prostředí. Žádný celoškolský projekt týkající se zdraví zatím nerealizovali, ale ročníkový projekt zaměřený na zdraví ano.

E) Dotazník

Škola: ZŠ Burešova, Praha 8

žena

1. Jak dlouho učíte na základní škole?
 - a) do 5 let
 - b) 5 – 15 let
 - c) **více jak 15 let**
2. Jak dlouho již vyučujete předmět Rodinná výchova případně Výchova ke zdraví?
 - a) do 5 let
 - b) 5 – 15 let
 - c) **více jak 15 let**
3. Jste učitelem s aprobační Rodinná výchova?
 - a) ano
 - b) **ne**
4. Uveďte své aprobační předměty: **český jazyk, občanská výchova**
5. Uveďte předměty, které na ZŠ převážně vyučujete: **český jazyk, já a společnost**
6. Uveďte počet aprobovaných učitelů Rodinné výchovy na vaší škole: **0**
7. Jaký máte vztah k Výchově ke zdraví?
 - a) **považuji ji za důležitou**
 - b) považuji ji za zveličované téma
 - c) nemám vyhraněný vztah
8. Je podle vašeho názoru Výchova ke zdraví důležitá pro budoucí život žáků?
 - a) **ano**
 - b) spíše ano
 - c) spíše ne
 - d) ne

Proč? **Témata se dotýkají života člověka, jeho ochrany atd.**
9. Zvolili jste Výchovu ke zdraví ve vašem ŠVP jako samostatný předmět 2. stupně ZŠ?
 - a) ano - uveďte název předmětu
 - b) **ne**
10. Pokud ano, doplňte hodinovou dotaci v daném ročníku:

ročník	Hodinová dotace /týden
6	
7	
8	
9	

11. Pokud nemáte Výchovu ke zdraví na 2. stupni jako samostatný předmět:
Do jakých ročníků jste vřadili tematické okruhy oboru Výchova ke zdraví?

6 ročník	ano	ne
7 ročník	ano	ne
8 ročník	ano	ne
9 ročník	ano	ne

U předmětů uveďte, zda jste do něj zařadili některý z tematických okruhů oboru
 Výchova ke zdraví: (použijte ANO – NE)

Český jazyk a literatura	ne
Cizí jazyk	ne
Matematika	ne
Informační a komunikační technologie	ne
Dějepis	ne
Výchova k občanství	
Fyzika	ne
Chemie	ano
Přírodopis	ano
Zeměpis	ne
Výtvarná výchova	ne
Hudební výchova	ne
Tělesná výchova	ano
Pracovní činnosti	ne
Jiné :	

12. Vyskytl se při zařazování očekávaných výstupů a učiva Výchovy ke zdraví některý z uvedených problémů?

- a) problém při počátečním rozdělování tematických okruhů do ročníků: ano - **ne**
 b) zařazení určitého tématu do ročníku: ano – **ne**

Kterého?

- c) provázat některé učivo s navazujícím učivem v jiném předmětu: ano - **ne**
 Konkrétně kterého?

- d) jiný problém: Jaký?

13. Navazovali jste při tvorbě ŠVP na učivo z 1. stupně?

- a) **ano**
 b) ne

14. Jaké využíváte formy vyučování a vyučovací metody ve Výchově ke zdraví?

Organizační formy vyučování:		
Frontální vyučování	Ano	ne
Skupinové vyučování	Ano	ne
Kooperativní vyučování	Ano	ne
Individualizované vyučování	Ano	ne
Projektové vyučování	Ano	ne
Exkurze	Ano	ne
Domácí učební práce žáků	Ano	ne
Vyučovací metody:		
<i>Slovní</i> - výklad, přednáška	Ano	ne
- rozhovor, dialog	Ano	ne
- diskuze	Ano	ne
- beseda	Ano	ne

- brainstorming, brainwriting	Ano	ne
- písemné práce, testy	Ano	ne
- práce s textem, obrazem	Ano	ne
<i>Názorně demonstrační</i>		
- pozorování předmětů, jevů	Ano	ne
- předvádění modelů, činností	Ano	ne
- demonstrace obrazů	Ano	ne
- práce s grafy, tabulkami	Ano	ne
- projekce (video, internet)	Ano	ne
<i>Praktické</i>		
- nácvik pohyb. a pracovních dovedností	Ano	ne
- praktické pracovní činnosti	Ano	ne
- grafické a výtvarné činnosti	Ano	ne
- didaktické hry	Ano	ne
- simulační a situační	Ano	ne
- inscenační	Ano	ne
- dramaturgie	Ano	ne
<i>Další – jaké ?</i>		

15. Jaké instituce zapojujete nebo chcete zapojit v souvislosti s preventivní ochranou zdraví?

- Centra drogové prevence
- Stanice ekologické výchovy
- Policie ČR**
- Zdravotníci**
- Sportovní centra
- Hygienické stanice
- Český červený kříž
- Další: Které?hasiči.....

16. Realizujete celoškolní, ročníkové nebo třídní projekty zaměřené na Výchovu ke zdraví?

- celoškolní ano - **ne** - zatím ne
- ročníkové **ano** - ne - zatím ne
- třídní ano - **ne** - zatím ne

Pokud odpovíte ano – uveďte konkrétní realizovaný projekt:

- celoškolní
- ročníkový IZS.....
- třídní

17. Jak ověřujete dovednosti, znalosti a kompetence, které má žák získat?

- testem
- ústním přezkoušením
- diskuzí**
- zadáním praktického úkolu**
- zadáním referátu na dané nebo vybrané téma

- f) zadáním vypracování prezentace k určenému tématu
- g) pozorováním žáků v modelových situacích
- h) jinak: Jak?

18. Jakým způsobem si ověřujete, že žáci zaujmou trvalé postoje k celoživotní podpoře a ochraně zdraví?

- a) ověřujeme hlavně při praktických cvičeních
- b) ověřujeme pomocí testů
- c) **nevíme zatím jak prokazatelně ověřovat**
- d) neověřujeme
- e) jiná odpověď :

19. Obsahuje Výchova ke zdraví více či méně než původní předmět Rodinná výchova?

- a) **obsahuje toho více**
- b) stále stejné množství učiva
- c) obsahuje toho méně
- d) jiný názor :

20. Na co zaměřujete ve vaší škole obsah předmětu Výchova ke zdraví?

- Zaměřujeme se
- a) více na zdraví
 - b) více na výživu
 - c) více na ochranu života a prevenci rizik
 - d) více na vztahy mezi lidmi
 - e) více na dospívání a pubertu
 - f) více na funkci rodiny
 - g) **nepreferujeme žádné téma**
 - h) jiné preference : Jaké?

Pokud chcete, můžete připojit Váš osobní vzkaz:

6 Analýza výsledků výzkumného šetření

V této kapitole uvádím tabulky s výsledky výzkumného šetření a jejich komentář. Výsledky výzkumného šetření jsou rozděleny do tří částí. V první části jsou zpracované charakteristiky jednotlivých škol z hlediska podpory zdraví. V druhé části se zabývám vyhodnocením analýzy školních vzdělávacích programů. Ve třetí části je uvedeno vyhodnocení informací ze získaných dotazníků.

6.1 Charakteristika škol

ŠPZ se pokouší o celkově pozitivní atmosféru ve škole, která spočívá na třech základních pilířích. Podle těchto pilířů jsem zjistila, jak zkoumané školy, splňují podmínky pro podporu zdraví na školách.

Zjištěné údaje z charakterových tabulek třiceti škol (které přikládám v příloze č. 4, 5) jsem shrnula a zanalyzovala podle stanovených kritérií:

Kritéria pro podporu zdraví na školách:

- dostatečné hygienické zařízení
- dopravní dostupnost (MHD)
- dopravní bezpečnost (umístění školy)
- název ŠVP související se zdravím
- logo školy související se zdravím
- projekty týkající se zdraví
- sportovní vyžití (tělocvična a hřiště)
- zajištění stravování (výběr z jídel)
- zajištění pitného režimu

1) První pilíř: Škola podporující zdraví z hlediska pohody věcného prostředí.

(Dopravní bezpečnost, dostupnost a hygienická nezávadnost.)

Všechny školy mají dostatečné hygienické zařízení a splňují tak hygienickou nezávadnost. Dopravní dostupnost také splňují všechny školy, ale dopravní bezpečnost není u všech škol vynikající. Dopravní bezpečnost souvisí především s umístěním školy a bohužel ne všechny školy si mohly zvolit, kde bude jejich budova postavena.

Umístění škol je vcelku rovnoměrné jak na sídlišti - 12 škol, tak v centru Prahy 11 škol a nejméně 7 škol na okraji Prahy. Dopravní bezpečnosti nevyhověly především školy nacházející se v centru Prahy a 2 školy na sídlišti. Z 30 škol nevyhovělo dobré dopravní bezpečnosti 10 škol. Ostatních 20 škol splňuje daná kritéria pro podporu zdraví na školách, z hlediska pohody věcného prostředí.

2) Druhý pilíř: Škola podporující zdraví z hlediska pohody sociálního prostředí.

(Název ŠVP, logo školy, realizované projekty.)

Do názvu svého ŠVP žádná ze zkoumaných škol nezařadila nic, co by se týkalo zdraví, ale aspoň 2 školy zařadily něco ze zdraví do loga své školy.

Jedna třetina škol zařadila do své koncepce některý z projektů týkajících se zdraví: Zdravé zuby, Ozdravné pobyty u moře, Zdravá škola, Zdravá šestka, Zdravotní klaun, Chraň své zdraví, Ochrana obyvatel za mimořádných situací.

Z hlediska podpory pohody sociálního prostředí splňuje kritéria naplnění podpory zdraví 10 z 30 škol. Jedná se o školy, které splnily alespoň část ze stanovených kritérií (realizace projektů).

3) Třetí pilíř: Škola podporující zdraví z hlediska pohody organizačního prostředí.

(Sportovní vyžití, stravování a pitný režim.)

Zajištění prostorů pro sportovní vyžití uvádí tabulka č. 1.

Tab. 1 Sportovní vyžití

Sportovní vyžití	Počet škol*	
	ano	ne
Zajištěn:		
hřiště nebo tělocvična	4	26
hřiště a tělocvična	17	13
hřiště, tělocvična a další prostory pro sport	9	21

* z celkového počtu třiceti škol

Více než polovina škol vlastní hřiště a tělocvičnu a dokonce skoro jedna třetina škol má

kromě tělocvičny a hřiště ještě další prostory pro sportovní vyžití. Pouze 4 školy z 30 mají jen tělocvičnu.

Zajištění školního stravování je uvedeno v tabulce č. 2.

Tab. 2 Školní stravování

Stravování v jídelně	Počet škol*	
	ano	ne
Výběr z jídel:		
jedno jídlo	2	28
výběr ze 2 jídel	21	9
výběr z více jídel	7	23

* z celkového počtu třiceti škol

Stravování všechny školy zajišťují ve vlastní jídelně a ze dvou třetin nabízejí výběr ze 2 jídel. V méně než jedné třetině nabízí dokonce výběr ze 3 jídel a 2 školy mají jen jedno jídlo. Školy, které nabízí jen 1 jídlo, jsou malé školy se 100 - 200 žáky, a proto se jim vařit více jídel nevyplatí.

Výsledky zajištění pitného režimu na třiceti základních školách uvádí tabulka č. 3.

Tab. 3 Pitný režim

Pitný režim	Počet škol*	
	ano	ne
Zajištěn:		
automaty nebo bufet	18	12
automaty a bufet	12	18

* z celkového počtu třiceti škol

Pitný režim je ve všech školách zajištěn. Více než v polovině 18 z 30 škol mají automaty nebo bufet, kde se pítí prodává. Méně než polovina 12 z 30 škol má na škole oba způsoby zajištění pitného režimu.

Do škol podporujících zdraví z hlediska pohody organizačního prostředí můžeme zařadit školy, které splňují tato kritéria: mají sportovní vyžití jak uvnitř školy, tak venku, v jídelně si žáci mohou vybrat alespoň ze 2 jídel a mají možnost zakoupit si pítí nejen v automatech, ale i v bufetu. Všechna tato kritéria splňuje 12 škol z 30. Ostatních 18 škol splňuje alespoň částečně některá z daných kritérií.

6.2 Začlenění problematiky Výchovy ke zdraví do ŠVP

Zkoumala jsem zařazení Výchovy ke zdraví do ŠVP na jednotlivých školách a jeho provázanost s dalšími předměty. Samotné zařazení jednotlivých tematických celků do VKZ na školách vyjádřím grafem v závěru kapitoly.

Nejdříve jsem se zaměřila na začlenění průřezových témat do Výchovy ke zdraví. Přehled zařazení průřezových témat v předmětu VKZ do ročníků druhého stupně základní školy uvádí tabulka č. 4.

Tab. 4 Průřezová témata

Zařazení průřezového tématu do VKZ.	Počet škol*	
	ano	ne
Průřezová témata:		
Osobnostní a sociální výchova.	28	2
Výchova demokratického občana.	14	16
Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech.	13	17
Multikulturní výchova.	21	9
Environmentální výchova.	20	10
Mediální výchova.	18	22

* z celkového počtu třiceti škol

H1: Polovina škol má v každém ročníku druhého stupně na základní škole zařazeno alespoň jedno průřezové téma do Výchovy ke zdraví

Všechny školy mají zařazeno alespoň jedno průřezové téma do Výchovy ke zdraví, nejméně v jednom ročníku 2. stupně. Tímto byla hypotéza č. 1 potvrzena. Většina, 28 z 30 škol, zařadila do Výchovy ke zdraví průřezové téma Osobnostní a sociální výchova, dále pak 21 škol zvolilo téma Multikulturní výchova a 20 škol Environmentální výchovu. Nejméně pak školy zařazovaly do Výchovy ke zdraví Výchovu k myšlení v evropských a globálních souvislostech.

V další části jsem sledovala zařazení Výchovy ke zdraví do ŠVP a uvedení klíčových kompetencí u tohoto předmětu.

H2: Více než polovina škol má Výchovu ke zdraví zařazenou jako samostatný předmět

Výzkum prokázal mou hypotézu č. 2 jako správnou. Většina, 25 z 30 škol má zařazenou VKZ jako samostatný předmět ve školním vzdělávacím programu.

H3: Všechny školy mají uvedeno, jaké klíčové kompetence předmět rozvíjí.

23 škol má u oboru Výchova ke zdraví uvedeny klíčové kompetence. To ovšem vyvrací mou třetí hypotézu, že všechny školy budou mít uvedeny, které klíčové kompetence předmět rozvíjí. Dále u oboru VKZ má 23 škol uvedeny mezipředmětové vztahy, 24 škol průřezová témata a pouze 3 školy z 30 uvedly i projekty a kurzy pořádané v předmětu Výchova ke zdraví.

Návaznost učiva Výchovy ke zdraví v ročnících na druhém stupni základních škol.

H4: Méně než jedna třetina škol má uspořádáno učivo lineárním způsobem.

Tato hypotéza byla potvrzena. Lineární uspořádání učiva má u předmětu VKZ uvedeno 7 z 30 škol. Cyklicky uspořádalo učivo 6 z 30 škol a nejvíce 17 škol zvolilo obojí způsob zařazení učiva VKZ do jednotlivých ročníků druhého stupně.

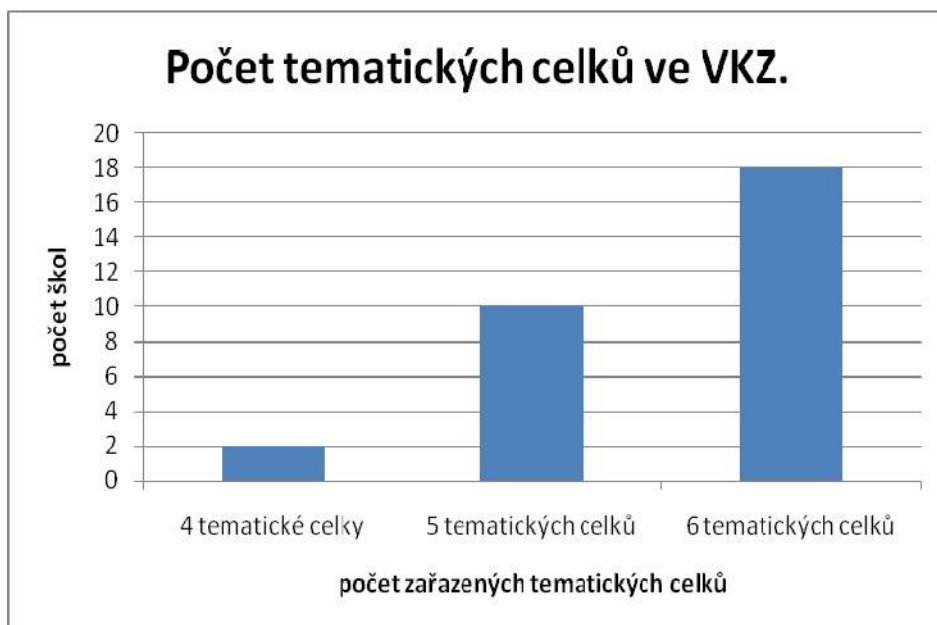
V poslední části výzkumného šetření ŠVP jsem zkoumala začlenění tematických celků do oboru Výchova ke zdraví.

Tematické celky Výchovy ke zdraví – probírané učivo:

- rodina
- sexuální výchova
- výživa
- tělesná a duševní hygiena
- návykové látky
- zdraví

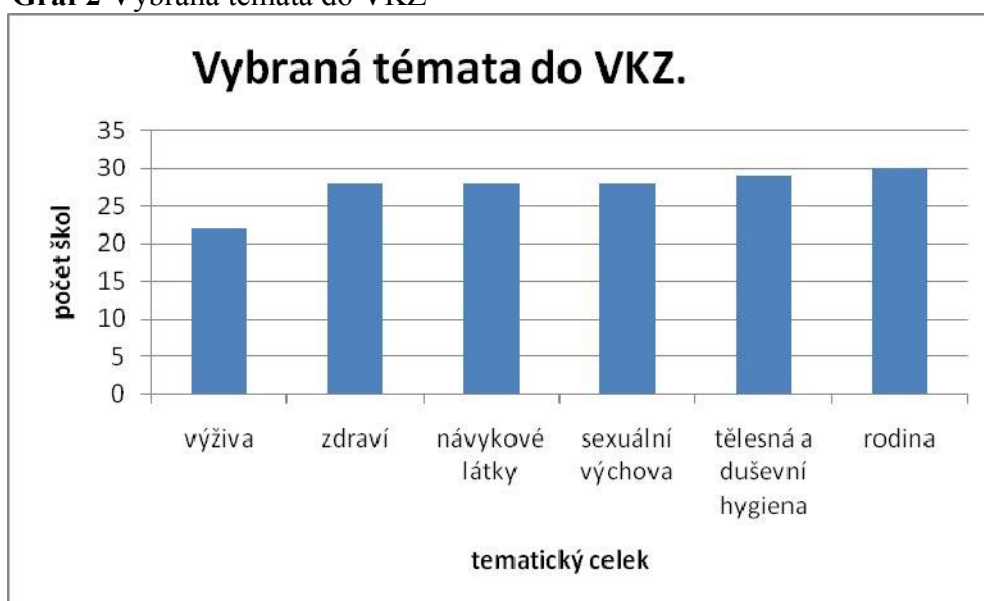
Učitelé mají na výběr ze šesti tematických celků. Zařazení tematických okruhů závisí pouze na učiteli, není povinnost zařadit do předmětu všechna daná témata. Proto jsem se snažila zjistit, kolik z těchto šesti témat zařadili do VKZ a které z nabízených témat na jednotlivých školách nejčastěji volí do předmětu Výchova ke zdraví. Počet tematických celků zařazených do Výchovy ke zdraví zobrazuje graf 1. Výběr z šesti nabízených témat do předmětu Výchova ke zdraví zobrazuje graf 2.

Graf 1 Počet tematických celků zařazených do Výchovy ke zdraví

Všechny školy mají zařazeny v oboru VKZ alespoň 4 z 6 tematických celků. Všech šest tematických celků má zařazeno 18 z 30 škol. Pět tematických celků zařadilo 10 škol a čtyři tematické celky zvolily 2 školy z 30 zkoumaných škol.

Graf 2 Vybraná témata do VKZ

Nejčastěji zařazovaným tématem na 30 zkoumaných školách je rodina, kterou zvolilo 30 z 30 zkoumaných škol do oboru VKZ. To znamená, že všechny školy mají v oboru VKZ zařazen tematický celek o rodině. Naopak nejméně voleným tématem do Výchovy ke zdraví je učivo o výživě, tu zvolilo pouze 22 z 30 škol.

Dvě školy, které zvolily 4 tematické celky, nezařadily do VKZ témata:

- obě školy výživu, a dále jedna škola sexuální výchovu a druhá návykové látky.

Deset škol, které zvolily 5 z šesti tematických celků, nezařadilo do VKZ témata:

- 5 z 10 škol nezvolilo téma výživa
- 2 z 10 škol nezvolilo téma zdraví
- 1 z 10 škol nezvolila téma návykových látek
- 1 z 10 škol nezvolila téma sexuální výchovy
- 1 z 10 škol nezvolila téma duševní a tělesné hygieny.

Pokud školy zvolily méně než 6 tematických celků ve VKZ, pak nezvolilo 7 škol z 30 téma výživa, po 2 školách téma zdraví, návykových látek a sexuální výchovy a 1 škola duševní a tělesnou hygienu.

6.3. Dotazníkové šetření.

V následující kapitole jsou podrobně vyhodnoceny odpovědi učitelů Výchovy ke zdraví na jednotlivé otázky dotazníku. Na otázky v dotazníku celkem odpovídalo 10 učitelů, z nich všechny byly ženy.

V dotazníku jsem nejdříve zjišťovala charakteristiku dotazovaných učitelů. Dále jsem sledovala zařazení VKZ do ŠVP, výskyt možných problémů při zařazování očekávaných výstupů a učiva VKZ a návaznost na učivo 1. stupně. Zaměřila jsem se také na využití různých forem vyučování, zapojení institucí do preventivní ochrany zdraví a na realizované projekty týkající se zdraví na školách. Na závěr jsem zjišťovala, jak na školách ověřují u žáků dovednosti a znalosti ze zdraví a které téma preferují v předmětu Výchova ke zdraví.

Některé odpovědi jsou zaznamenány do tabulek, u některých otázek jsou pro lepší přehlednost uvedeny grafy.

Dotazování učitelé na základních školách:

Polovina z deseti učitelů, kteří odpovídali na otázky mého dotazníku, vykonávají pedagogickou praxi na základní škole 15 a více let. Druhá polovina učí na základní škole od 5 do 15 let. Předmět Rodinnou výchovu (Výchovu ke zdraví) vyučuje polovina

z dotazovaných učitelů více než 5 let. Tři z deseti dotazovaných učitelů učí tento předmět 5 až 15 let a zbývající dva učitelé ji vyučují více než 15 let.

Na otázku, zdali jsou učiteli s aprobací Rodinná výchova (RV), odpověděli 3 z 10 dotazovaných učitelů, že ano. Ostatních 7 učitelů uvedlo jinou aprobaci. To znamená, že více než polovina z dotazovaných učitelů nemá aprobaci s RV. Jejich aprobační předměty se velmi liší, někteří učitelé mají stejný alespoň jeden aprobační předmět, především: Občanskou výchovu, Fyziku nebo Chemii. Výsledky odpovědí jsou uvedeny v tabulce č. 5.

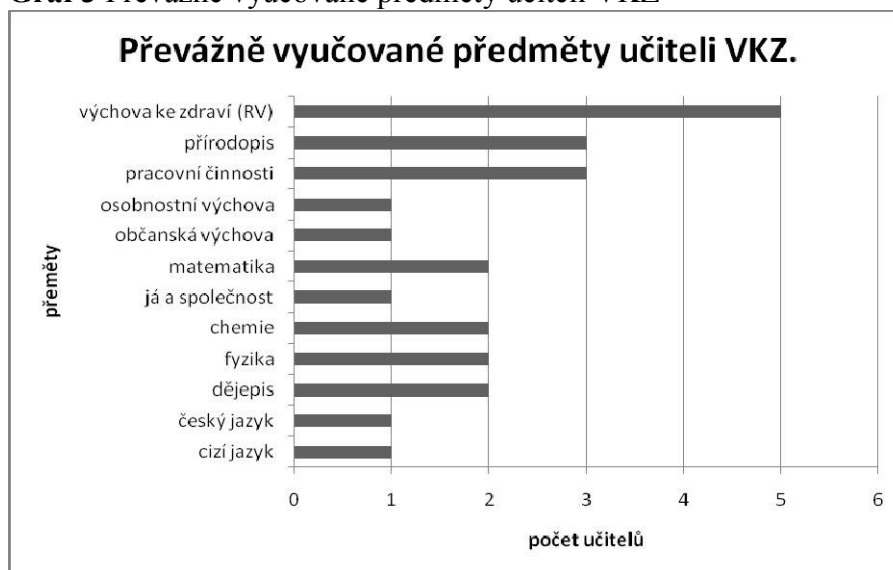
Tab. 5 Jste učitelem s aprobací Rodinná výchova? Uveďte své aprobační předměty.

Jste učitelem s aprobací Rodinná výchova?	Počet učitelů	Aprobace učitelů.
Ano	3	RV – CH, RV – PŘ, RV – ZSV
Ne	7	ČJ – OV, CH – PŘ, VP - F, DĚJ – OV, M - F, CH – PČ, BI

Počet aprobovaných učitelů RV na školách je více než z poloviny nulový. Na 7 z 10 škol nemají žádného aprobovaného učitele RV na škole. Jednoho aprobovaného učitele mají na 3 z 10 škol a na jedné z těchto tří škol mají dokonce 2 aprobované učitele RV.

Další otázkou jsem zjišťovala předměty, které dotazovaní učitelé převážně vyučují. Jejich přehled je uveden v grafu 3.

Graf 3 Převážně vyučované předměty učiteli VKZ

Z odpovědí vyplývá, že pouze 5 z 10 dotazovaných učitelů vyučuje Výchovu ke zdraví. Důvodem proč zbylých 5 dotazovaných nevyučuje tento předmět, je jeho integrace do jiných předmětů. Jedna z 5 škol vyučuje VKZ v předmětu Já a společnost, 3 z 5 škol integrovaly VKZ do předmětu Přírodopis a další 1 škola zařadila VKZ do oboru Osobnostní výchova. Předměty, které jsou dotazovanými učiteli vyučovány, jsou méně než z jedné třetiny Přírodopis, Pracovní činnosti a ještě méně ostatní předměty.

Další otázkou v dotazníku jsem zjišťovala, jaký vztah k Výchově ke zdraví mají dotazovaní učitelé. Všech 10 dotazovaných odpovědělo, že ji považují za důležitou. A na otázku, zda je Výchova ke zdraví důležitá pro budoucí život žáků, se všech deset učitelů vyjádřilo kladně, z nichž 8 odpovědělo ano a 2 spíše ano.

Zdůvodnění proč si jednotliví učitelé myslí, že Výchova ke zdraví je důležitá pro budoucí život žáků je shrnuto v tabulce č. 7.

Tab. 7 Proč je Výchova ke zdraví důležitá pro budoucí život žáků?
<ul style="list-style-type: none"> • Témata se dotýkají života člověka, jeho ochrany. • Zařazená témata jsou ucelená, dávají žákům možnost obhajovat své postoje a názory, mnohdy slyší některé věci poprvé, dávají si je do souvislostí se svým způsobem života. • Příprava pro život. (2x) • Nedostatečné informace z rodiny. • Rozvíjí zdravý rozum, schopnost argumentovat, hledat si vlastní cestu, témata děti oslovují, diskutujeme společně realitu dospělého civilizovaného života, píšeme úvahy, zaznamenáváme jako vědci zjištění o vlastní životosprávě a kondici. • Zdraví je součást spokojeného života.(2x) • Řada žáků nemá kvalitní rodinné zázemí, kde by se mohli učit od svých rodičů nebo s nimi debatovat o tématech z běžného života. Učitel RV může částečně zabránit, aby žáci čerpali informace z časopisů pro mládež a od svých nezkušených kamarádů. V hodinách RV je také prostor pro diagnostiku a budování kolektivu žáků ve třídě a pro rozebírání aktuálních témat (šikana na škole, útěk spolužačky z domova, strach z prasečí chřipky...) • Dává žákům kompetence k uvědomění si významu zdraví, možnosti každého z nás zdraví a tím i kvalitu života ovlivnit.

Všichni učitelé považují Výchovu ke zdraví za důležitou a podle všech dotazovaných učitelů je Výchova ke zdraví důležitá pro budoucí život žáků. Důvody, proč si to myslí

jsou u každého jiné. Pouze 2 učitelé z 10 se shodli, že je důležitá z hlediska přípravy pro život a 2 učitelé se shodli, že zdraví je součástí spokojeného života.

Další část dotazníku se zabývá zařazením Výchovy ke zdraví do ŠVP.

Otázka 9: Zvolili jste Výchovu ke zdraví ve vašem ŠVP jako samostatný předmět 2.stupně ZŠ?

6 z 10 základních škol zařadilo Výchovu ke zdraví jako samostatný předmět a 4 školy ho integrovaly do jiných předmětů.

Otázka 10: Pokud ano, doplňte časovou dotaci v daném ročníku.

Samostatnému předmětu Výchova ke zdraví dali na 6 školách časovou dotaci vždy po jedné hodině. Nejvíce, 6 škol, zařadilo tento předmět do 7. ročníku, nejméně, pouze 3 školy, do 9. ročníku. Do 6. a 8. ročníku zvolilo tento předmět 5 škol.

Otázka 11: Pokud ne, do jakých ročníků jste vřadili tematické okruhy oboru Výchova ke zdraví?

Pokud školy nezvolili Výchovu ke zdraví jako samostatný předmět, pak zařadily tematické okruhy oboru Výchova ke zdraví nejvíce do 8. ročníku – 4 školy, nejméně pak do 7. a 9. ročníku – 2 školy. Do 6. ročníku tematické okruhy zařadily 3 školy.

Předměty, ve kterých se vyučuje některý tematický okruh učiva Výchovy ke zdraví, jsou: Přírodopis, Tělesná výchova, Výchova k občanství a Chemie.

Otázka 12: Vyskytl se při zařazování očekávaných výstupů a učiva VKZ některý z uvedených problémů?

Všichni z dotazovaných učitelů odpověděli, že při zařazování očekávaných výstupů a učiva VKZ se nevyskytl žádný z těchto problémů: počáteční rozdělování tematických okruhů do ročníku, zařazení tématu do ročníku a provázanost učiva s jiným předmětem.

Otázka 13: Navazovali jste při tvorbě ŠVP na učivo 1. stupně?

Na učivo z 1. stupně navazovalo 6 škol z 10 a 4 školy nenavazovaly učivem na 1. stupeň.

Otázka 14: Jaké využíváte formy vyučování a vyučovací metody ve Výchově ke zdraví?

Graf 4 Organizační formy vyučování

Frontální a skupinové vyučování ve výuce používají všichni dotazovaní učitelé. Preferují je před ostatními organizačními formami. Nejméně pak využívají možnosti individualizovaného vyučování, které používá pouze 1 učitel z 10.

Graf 5 Vyučovací metody slovní

Mezi často využívané slovní metody patří výklad, přednáška a diskuze. Tyto metody zvolilo 10 z 10 dotazovaných učitelů. Naopak málo využívané metody jsou brainstorming, brainwriting zvolené 4 z 10 učitelů.

Graf 6 Vyučovací metody názorně demonstrační

Nejvíce využívanou názorně demonstrační metodou je projekce (video, internet), tu volí ve své výuce 9 z 10 učitelů. Nejméně využívanou metodou je pozorování jevů a předmětů, které do výuky zařazují pouze 2 z 10 dotazovaných učitelů.

Graf 7 Praktické vyučovací metody

Praktické pracovní činnosti volí ve své výuce 9 z 10 dotazovaných učitelů. Ostatní praktické vyučovací metody jsou využívány méně. Dramatizaci do své výuky zařadil pouze jeden z deseti dotazovaných učitelů.

Otázka 15: Jaké instituce zapojujete nebo chcete zapojit v souvislosti s preventivní ochranou zdraví?

8 z 10 škol zapojuje do preventivní ochrany zdraví Policii ČR, 7 z 10 škol Centra drogové prevence, 4 z 10 škol Stanice ekologické výchovy a 3 z 10 škol Zdravotníky. Dále pak po jedné škole zapojují do výuky Výchovy ke zdraví Hasiče a Sportovní centra.

Otázka 16: Realizujete celoškolní, třídní nebo ročníkové projekty zaměřené na Výchovu ke zdraví?

Více než polovina škol nerealizuje žádné projekty zaměřené na Výchovu ke zdraví. Pouze 4 školy zařadily jeden z těchto projektů do svých plánů. Na jedné škole dokonce zvolili jak celoškolní, tak třídní projekt.

Celoškolní projekty byly realizovány na dvou školách, na první se věnovali přípravě pokrmů a na druhé škole zvolili téma „Zdraví 2009“.

Realizované ročníkové projekty proběhly také na dvou školách, na jedné se věnovali IZS a na druhé AIDS.

Třídní projekty probíhaly na jedné škole podle aktuálního probíraného tématu.

Otázka 17: Jak ověřujete dovednosti, znalosti a kompetence, které má žák získat?

Následující graf č. 7 uvádí, jak jednotliví učitelé ověřují znalosti, dovednosti a kompetence u svých žáků.

Graf 7 Ověřování dovedností, znalostí a kompetencí.

K ověřování dovedností, znalostí a kompetencí využívá 8 z 10 dotazovaných učitelů testy a zadání referátu na dané nebo vybrané téma. Pak následuje u 7 učitelů diskuze a u 6 učitelů zadání praktického úkolu. Nejméně využívaná metoda pro ověřování je zadání prezentace.

Otázka 18: Jakým způsobem si ověřujete, že žáci zaujmou trvalé postoje k celoživotní podpoře a ochraně zdraví?

Při ověřování zaujetí trvalého postoje k celoživotní podpoře a ochraně zdraví učitelé ze tří čtvrtin odpověděli, že nevědí, jak prokazatelně mají ověřovat a zbylá jedna čtvrtina odpověděla, že neověřují. Pouze jedna škola odpověděla, že tento postoj ověřují pomocí praktických cvičení.

Otázka 19: Obsahuje Výchova ke zdraví více či méně učiva než Rodinná výchova?

Více než polovina učitelů se domnívá, že Výchova ke zdraví obsahuje stále stejné množství učiva. Tři z dotazovaných si myslí, že ho obsahuje více a pouze jeden dotázaný si myslí, že VKZ obsahuje méně učiva než RV.

Otázka 20: Na co zaměřujete ve vaší škole obsah předmětu Výchova ke zdraví?

Skoro všichni učitelé 9 z 10 odpověděli, že nepreferují žádné téma. Pouze 1 škola z 10 se zaměřuje ve Výchově ke zdraví na ochranu života a prevenci rizik.

7 Shrnutí výsledků

Cílem výzkumného šetření bylo zjistit formy a metody, jakými je Výchova ke zdraví vyučována na druhých stupních základních škol. Dále začlenění problematiky Výchovy ke zdraví do školních vzdělávacích programů a do celkového chodu školy.

Z analýz škol vyplynula podpora zdraví u žáků na jednotlivých školách. Pro toto zjištění byla uvedena tři kritéria, která stanovovala míru podpory zdraví na školách.

Z prvního hlediska – pohody věcného prostředí – byla pozornost zaměřena na hygienické zázemí škol a dopravní dostupnost a bezpečnost. Ze vzorku třiceti škol splnilo dané požadavky dvacet. Důvodem, proč některé školy nevyhověly tomuto kritériu, bylo především jejich nevhodné umístění, většinou u frekventovaných dopravních komunikací.

Z druhého hlediska – pohody sociálního prostředí – se pozornost věnovala logu školy, názvu ŠVP a projektům, které na škole realizují. Škola, která by splnila všechna tři tato kritéria, se nevyskytla. Pouze 10 škol realizovalo projekt týkající se zdraví a z nich 2 školy měly logo školy týkající se zdraví. Proto těchto 10 škol lze považovat za školy podporující zdraví z hlediska pohody sociálního prostředí.

Z třetího hlediska – pohody organizačního prostředí – bylo určující vybavení školy pro sportovní vyžití a stravování a pitný režim. Do škol podporujících zdraví z hlediska organizačního prostředí byly zařazeny ty školy, které měly vlastní hřiště a tělocvičnu, v jídelně nabízely výběr alespoň ze dvou jídel a zajištění pitného režimu nabízely alespoň na dvou místech. Těmto požadavkům vyhovělo 12 z 30 zkoumaných škol.

Celkově lze vyhodnotit podporu zdraví u žáků na základních školách jako dostačující. Kromě prvního hlediska daným požadavkům neodpovídala ani polovina ze zkoumaných škol. Možná je to způsobeno příliš přísně stanovenými kritérii.

Z analýzy začlenění problematiky Výchovy ke zdraví do školních vzdělávacích programů vyplynulo zařazení a způsob výuky Výchovy ke zdraví na školách. Při začleňování průřezových témat do tohoto oboru převážně preferují učitelé Osobnostní a sociální výchovu, Multikulturní a Environmentální výchovu. Na 25 školách z 30 mají zařazenou Výchovu ke zdraví jako samostatný předmět a skoro všechny mají u předmětu uvedeny klíčové kompetence, mezipředmětové vztahy a průřezová témata. Projekty a kurzy uvedly jen 3 školy z 30. Při volbě učiva učitelé nejčastěji využívají obojí způsob

(cyklický a lineární) zařazování učiva. Z šesti nabízených tematických celků zařazuje do VKZ 18 z 30 škol všechny tyto celky. Nejčastěji zařazovaným tématem do VKZ je rodina.

Z dotazníků vyplynulo:

- učitelé, kteří odpovídali na dané otázky, většinou učí na základní škole více než 15 let a vyučují předmět Výchova ke zdraví méně než 5 let. Na 3 z 10 škol mají učitelé aprobaci s Rodinnou výchovou a na 7 z 10 škol nemají žádného aprobovaného učitele tohoto předmětu. Ve vztahu k Výchově ke zdraví se shodují všichni učitelé na důležitosti Výchovy ke zdraví na školách i pro budoucí život žáků.
- Výchovu ke zdraví zařadila více než polovina škol jako samostatný předmět a ty navazovaly učivem na 1. stupeň základní školy. Školy, které nezařadily tento předmět samostatně, ho integrovaly do předmětů Přírodopis, Tělesná výchova, Výchova k občanství a Chemie.
- Žádný z dotazovaných učitelů neměl při zařazování očekávaných výstupů a učiva Výchovy ke zdraví problémy.
- Ve Výchově ke zdraví učitelé převážně zařazují do hodin frontální a skupinové vyučování. Využívají způsobu výkladu, rozhovoru a diskuze. Nejčastěji používají projekci (video, internet) a dále praktické pracovní činnosti.
- Při zapojení do preventivní ochrany zdraví využívají nejčastěji služeb Policie ČR, centra drogové prevence a zdravotníky.
- Realizace projektů zaměřených na zdraví není na školách příliš rozšířena. To je možná zapříčiněno nedostatečnou nabídkou projektů do škol nebo informovaností učitele.
- K ověřování dovedností, znalostí a kompetencí učitelé využívají testy a zadání referátu na dané nebo vybrané téma. Učitelé nevědí, jak ověřovat zaujetí trvalého postoje k celoživotní podpoře a ochraně zdraví.
- Většina učitelů – více než polovina - se domnívá, že Výchova ke zdraví obsahuje stále stejné množství učiva. Náhled na tuto problematku může ovlivňovat dlouholetá či krátkodobá zkušenost učitele s výukou tohoto předmětu.
- Skoro všechny školy uvedly, že nepreferují ve výuce VKZ žádné téma.

8 Závěr

Diplomová práce si kladla za cíl zhodnotit, jakým způsobem je na 2. stupni vybraných základních škol realizována Výchova ke zdraví a jak se škola celkově zaměřuje na podporu zdraví u žáků. Výzkumné šetření potvrdilo, že uvedené školy, v nichž byl prováděn výzkum, využívají převážně možnost zařazení Výchovy ke zdraví do ŠVP jako samostatného předmětu. Tento předmět prolíná nejčastěji průřezové téma Osobnostní a sociální výchova. Školy zařazují Výchovu ke zdraví do šestého, sedmého a osmého ročníku, a to vždy po jedné hodině týdně. Nejčastěji zařazovaným tématem do VKZ je rodina. Tento tematický celek zařadily všechny zkoumané základní školy.

Učitelé do výuky VKZ převážně zapojují zdravotnické organizace, centra drogové prevence a policii ČR. Vyučování Výchovy ke zdraví probíhá buď frontálně nebo skupinově za využití projekcí či praktických pracovních činností. K ověřování znalostí slouží učitelům testy a referáty na dané téma.

Podpora zdraví na školách je realizována formou různých projektů, které využívá pouze jedna třetina škol. Na více než dvou třetinách zkoumaných škol se podpoře zdraví formou projektů nevěnují, ale některé školy pořádají různé besedy a pobytové zájezdy týkající se podpory zdraví.

Možná že právě zde se nachází odpověď, proč méně než polovina ze třiceti analyzovaných škol splnila kritéria, stanovující podporu zdraví na školách z hlediska pohody věcné, sociální a organizační.

V tomto výzkumu vyhovuje daným kritériím pro školy podporující zdraví, pouze malý počet škol. To ale neznamená, že ostatní školy nejsou na dobré cestě tyto požadavky splnit. Nabízí se tedy otázka, co by školy měly dělat, aby zlepšily podporu zdraví na ZŠ?

K podpoře zdraví na základních školách může významně přispět způsob začlenění VKZ do ŠVP a volba tematických celků. Ze zjištěných výsledků této práce vyplývá, že 28 z 30 zkoumaných škol již zařadilo tematický celek zdraví do oboru Výchova ke zdraví. Dalším krokem může být začlenění školy do Projektu Školy podporující zdraví a rozšíření nabídky realizovaných projektů v oblasti zdraví na školách. To ovšem souvisí s učiteli Výchovy ke zdraví a jejich angažovaností v těchto otázkách a výběru z nabízených projektů. Výsledky výzkumného šetření mohou být podkladem pro hlubší analýzu, která by odhalila vztah učitelů k projektům týkající se VKZ a možnost jejich výběru.

9 Seznam literatury

- [1] Cibulková P. aj. *Vývojová ročenka školství v České republice 1995/96 – 2004/05*. Praha: ÚIV, 2005. ISBN 80-211-0493-7
- [2] Cibulková, P. aj. *Vývojová ročenka školství v České republice 2003/04 – 2008/09*. Praha: ÚIV, 2009. ISBN 978-80-211-0576-8.
- [3] Cibulková, P. aj.: *Vývojová ročenka školství v České republice 2001/02 – 2006/07*. Praha: ÚIV, 2007. ISBN 978-80-211-0529-4.
- [4] Havlínová M., Kopřiva, Mayer. *Program podpory zdraví ve škole*. Praha: Portál, 1998, str. 37.
- [5] Helus Z. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Grada Publishing a.s., 2007, str. 153. ISBN 978-80-247-1168-3.
- [6] Kolektiv autorů. *Dějiny školství v Československu 1945–1975 – I. díl*. Praha: Univerzita Karlova, 1982.
- [7] Marádová E. *Metodická příručka - Výchova ke zdraví školní vzdělávací program*. Praha: Fortuna, 2006. ISBN 80-7168-973-4.
- [8] Možný I. *Sociologie rodiny*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. ISBN 80-85850-75-3.
- [9] *Normální učební osnovy pro obecné a měšťanské školy s českým vyučovacím jazykem*. Státní nakladatelství v Praze: 1939, str. 64.
- [10] *Normální osnovy pro obecné školy. Schváleny vynesemím ministerstva školství a národní osvěty*. Praha: Státní nakladatelství, 1928.
- [11] *Občanská výchova: Učební osnovy pro 6. až 9. ročník: Vzdělávací program Základní škola*. Praha: Fortuna, 1996, str. 12, 14.
- [12] *Přechodné učební osnovy. Pracovní vyučování pro 6. až 9. ročník*. Praha: SPN, 1974.
- [13] *Rodinná výchova - učební osnovy pro 6. – 9. ročník. Vzdělávací program základní škola*. Praha: Fortuna, 1996, str. 5.
- [14] Somr M. a kol. *Dějiny školství a pedagogiky*. Praha: SPN, 1987, str. 301-315.
- [15] *Standard základního vzdělávání*. Praha: Fortuna, 1999, str. 6, 10.
- [16] Střelec, S. *Studie z teorie a metodiky výchovy I*. Brno: Katedra pedagogiky Pedagogické fakulty MU ve spolupráci s MSD, 2004, str. 70. ISBN 80-86633-21-7.
- [17] Střelec, S. *Studie z teorie a metodiky výchovy II*. Brno: Masarykova univerzita, 2005, str. 109. ISBN 80- 210-3687-7.
- [18] *Učební osnovy dívčích ručních prací a nauky o domácím hospodářství pro obecné školy s českým jazykem. Výnos ministerstva školství a národní osvěty ze dne 11. 2. 1942. Zvláštní otisk z „Věstníku ministerstva školství a národní osvěty“ roč. XXIV. (1942), seš. 3. Školní nakladatelství pro Čechy a Moravu v Praze: 1942, str. 5,6.*
- [19] *Učební osnovy jedenáctiletých středních škol*. Praha: SPN, 1959.
- [20] *Učební osnovy pro přechodný devátý ročník základní školy*. Praha: Fortuna, 1993.

- [21] *Učební osnovy pro školy měšťanské a jednorocní učební kurzy*. Praha: Státní nakladatelství, 1932.
- [22] *Učební osnovy základní devítileté školy, pracovní vyučování 6. – 9. ročník, kurs šití a vaření v 6. – 9. ročníku*. Praha: SPN, 1960, str. 21, 26.
- [23] *Učební osnovy všeobecně vzdělávacích škol. Kreslení 6. - 8. ročník, Práce v domácnosti 6. - 8. ročník*. Praha: 1957, SPN, str.25.
- [24] *Učební osnovy základní školy : Pracovní vyučování 5.- 8. ročník. Základy techniky 5.- 8. ročník. Technická praktika 5. - 8. ročník (nepovinný předmět). Domácí nauky 5. - 8. ročník (nepovinný předmět)*. Praha: Pedagogické nakladatelství, 1980, str. 35.
- [25] *Učební osnovy základní školy: Pracovní vyučování 5. - 8. ročník. Základy techniky 5. - 8. ročník. Technická praktika 5. - 8. ročník (nepovinný předmět). Domácí nauky 5. - 8. ročník (nepovinný předmět)*. Praha: SPN, n. p., 1987, str. 37.
- [26] *Učební osnovy základní školy. Pracovní vyučování, Základy techniky, Technická praktika (nepovinný předmět), Domácí nauka (nepovinný předmět)*. Praha: SPN, 1978.
- [27] *Učební osnovy základní školy, pracovní vyučování, rodinná výchova dívky 5. - 9. ročník, chlapci 6. – 9. ročník*. Praha: Fortuna, 1991, str. 13.
- [28] *Učební plán a učební osnovy pro školy střední, výnos ministerstva školství a osvěty ze dne 31. července 1948. Zvláštní otisk přílohy věstníku MŠ a osvěty, ročník I, 1948, sešit 14a, str. 81.*
- [29] *Vzdělávací program Národní škola*. Praha: Česko, 1997, str. 78.
- [30] *Vzdělávací program Občanská škola. Pojetí občanské školy: učební osnovy občanské školy*. Praha: Portál, 1996, str. 278.
- [31] *Vzdělávací program Základní škola*. Praha: Fortuna, MŠMT ČR, 1996.

Internetové zdroje

- [32] Bílá kniha - národní program rozvoje vzdělávání v České republice [online]. MŠMT Praha 2001. [cit. 27. 2. 2010].
Dostupné z WWW: <<http://aplikace.msmt.cz/pdf/bilakniha.pdf>>.
- [33] Co je zdravá škola [online]. Národní informační centrum pro mládež 2007. [cit. 9. 3. 2010]. Dostupné z WWW: <<http://www.icm.cz/co-je-zdrava-skola>>.
- [34] Fakultní základní škola Barrandov II při PedF UK, V Remízku 7, Praha5 [online]. [cit. 3. 2. 2010]. Dostupné z WWW: <<http://www.fzsbarr.cz>>.
- [35] Fakultní základní škola při Pedf UK, Brdičkova 1878, Praha 13 [online]. [cit. 2. 10. 2009]. Dostupné z WWW: <<http://www.fzsbrdickova.cz>>.
- [36] Fakultní základní škola Pedf UK, Praha 13, Trávníčkova 1744, Praha 5. [online]. [cit. 6. 2. 2010]. Dostupné z WWW: <<http://www.zstravnickova.cz>>.

- [37] Fakultní základní škola, Praha 9 – Horní Počernice, Chodovická 2250. [online]. [cit. 3. 2. 2010]. Dostupné z WWW: <[http:// www.fzschodovicka.cz](http://www.fzschodovicka.cz)>.
- [38] Fakultní základní škola s rozšířenou výukou jazyků při PedF UK Drtinova 1/1861, Praha 5. [online]. [cit. 6. 2. 2010]. Dostupné z WWW: <[http:// www.zsdrtinova.cz](http://www.zsdrtinova.cz)>.
- [39] Hana Pernicová. Výchova ke zdraví v učebních osnovách ŠVP. [online]. 2009, [cit. 8. 2. 2010]. Výzkumný ústav pedagogický v Praze, ISSN: 1802-4785. Dostupné z WWW:< <http://old.rvp.cz/clanek/1932>>.
- [40] Masarykova základní škola a mateřská škola, Polesná 1690, Praha 9. [online]. [cit. 11. 9. 2009]. Dostupné z WWW: <[http:// www.zspolesna.webskoly.cz](http://www.zspolesna.webskoly.cz)>.
- [41] Rámcový vzdělávací program [online]. VÚP Praha 2005. [cit. 27. 2. 2010]. Dostupné z WWW: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolskareforma/ramcove-vzdelavaciprogramy>>.
- [42] Sbírka zákonů ČR č. 258/1996. [online]. Ministerstvo vnitra České republiky 2010. [cit. 26. 2 2010]. Dostupné z WWW: < <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu>>.
- [43] Tyršova základní škola a mateřská škola, Praha 5 – Jinonice. [online]. [cit. 13. 2. 2010]. Dostupné z WWW: <[http:// www.tyrsova.cz](http://www.tyrsova.cz)>.
- [44] Základní škola Bohumila Hrabala, Zenklova 52, Praha 8. [online]. [cit. 6. 2. 2010]. Dostupné z WWW: <[http:// www.zs-zenklova.cz](http://www.zs-zenklova.cz)>.
- [45] Základní škola, Burešova 14, Praha 8 [online]. [cit. 2. 10. 2009]. Dostupné z WWW: <<http://www.zsburesova.cz>>.
- [46] Základní škola Dr. Edvarda Beneše, náměstí Jiřího Berana 500, Praha 9. [online]. [cit. 23. 1. 2010]. Dostupné z WWW: <[http:// www.zscakovice.cz](http://www.zscakovice.cz)>.
- [47] Základní škola Fr. Plamínkové s rozšířenou výukou jazyků, Františka Křížka 2, Praha 7. [online]. [cit. 13. 2. 2010]. Dostupné z WWW: <[http:// www.plaminkova.cz](http://www.plaminkova.cz)>.
- [48] Základní škola genpor. Františka Peřiny, Socháňova 1139, Praha 6. [online]. [cit. 11. 1. 2010]. Dostupné z WWW: <[http:// www.zs-perina.cz](http://www.zs-perina.cz)>.
- [49] Základní škola Generála Janouška 1006, Praha 9. online]. [cit. 11. 1. 2010]. Dostupné z WWW: <[http:// www.zsgenjanouska.cz](http://www.zsgenjanouska.cz)>.
- [50] Základní škola Hanspaulka a Mateřská škola Kohoutek, Sušická 29/1000, Praha 6. [online]. [cit. 11. 1. 2010]. Dostupné z WWW: <[http:// www.zshanspaulka.cz](http://www.zshanspaulka.cz)>.
- [51] Základní škola Charlotty Masarykové, Starochuchelská 240/38, Praha 5. [online]. [cit. 13. 2. 2010]. Dostupné z WWW: <[http:// www.skola.chuchle.cz](http://www.skola.chuchle.cz)>.

- [52] Základní škola, Kuncova 1580, 155 00 Praha 5 – Stodůlky. [online]. [cit. 11. 1. 2010]. Dostupné z WWW: <<http://www.zskuncova.org>>.
- [53] Základní škola Laudova 10/1024, Praha 6 – Řepy. [online]. [cit. 13. 2. 2010]. Dostupné z WWW: <<http://www.zslaudova.cz>>.
- [54] Základní škola a Mateřská škola, Praha 6, náměstí Svobody 2 – Bubeneč. [online]. [cit. 6. 2. 2010]. Dostupné z WWW: <<http://www.zs-ns2.cz>>.
- [55] Základní škola a Mateřská škola při Fakultní nemocnici Bulovka, Praha 8, Budínova 2- Libeň. [online]. [cit. 23. 1. 2010]. Dostupné z WWW: <<http://www.skolabulovka.cz>>.
- [56] Základní škola a mateřská škola Ústavní, Hlivická 1, Praha 8. [online]. [cit. 11. 1. 2010]. Dostupné z WWW: <<http://www.zs-ustavni.cz>>.
- [57] Základní škola Na Balabence, Sokolovská 800, 190 00 Praha 9. [online]. [cit. 13. 2. 2010]. Dostupné z WWW: <<http://www.zsbalabenska.cz>>.
- [58] Základní škola Palmovka, Praha 8, Palmovka 8. [online]. [cit. 23. 1. 2010]. Dostupné z WWW: <<http://www.zspalmovka.cz>>.
- [59] Základní škola Praha - Dolní Chabry, Spořická 34/400, Praha 8. [online]. [cit. 23. 1. 2010]. Dostupné z WWW: <<http://www.zschabry.tripcar.net>>.
- [60] Základní škola, Praha 6, Pod Marjánkou 2 – Břevnov. [online]. [cit. 2. 10. 2009]. Dostupné z WWW: <<http://www.zsemydestinnove.cz>>.
- [61] Základní škola, Ratibořická 1700, Praha 9 - Horní Počernice. [online]. [cit. 6. 2. 2010]. Dostupné z WWW: <<http://www.zs-hp.cz>>.
- [62] Základní škola s rozš.výukou jazyků, Praha 13, Bronzová 2027, Praha 5. [online]. [cit. 11. 1. 2010]. Dostupné z WWW: <<http://www.zs-bronzova.cz>>.
- [63] Základní škola Špitálská 789, Praha 9 – Vysočany. [online]. [cit. 13. 2. 2010]. Dostupné z WWW: <<http://www.zs-spitalska.cz>>.
- [64] Základní škola Vladislava Vančury, Hauptova 591, Praha 5 – Zbraslav. [online]. [cit. 6. 2. 2010]. Dostupné z WWW: <<http://www.zs.zbraslav.info>>.
- [65] Základní škola, Vybíralova 964, 198 00 Praha 9. [online]. [cit. 3. 2. 2010]. Dostupné z WWW: <<http://www.zsvybiralova.cz>>.
- [66] Zákon č. 29/1984 Sb. [online]. 2000. [cit. 26. 2. 2010]. Dostupné z WWW: <<http://specp.prf.cuni.cz/lex/2984.htm>>.

- [67] Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání. [online]. 2004. [cit. 26. 2. 2010]. Dostupné z WWW: <<http://www.msmt.cz/dokumenty/novy-skolsky-zakon>>.

10 Seznam příloh

Příloha č. 1: Rozpracování učiva VKZ + tabulka.

Příloha č. 2: Ukázka vyplněného dotazníku.

Příloha č. 3: Tabulka pro charakteristiku školy.

Příloha č. 4: Údaje z deseti zkoumaných škol s dotazníkem.

Příloha č. 5: Údaje z dvaceti zkoumaných škol.